

SÄRSKILD ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING

Fossil åkermark i

MARKARYD

RAÄ 65

E4/7

Brånhult 1:5

Markaryds socken

Markaryds kommun

Kronobergs län

Småland

Anders Kraft

SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 2004:10

SÄRSKILD ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING

Fossil åkermark i

MARKARYD

RAÄ 65

E4/7

Brånhult 1:5

Markaryds socken

Markaryds kommun

Kronobergs län

Småland

Anders Kraft

SMÅLANDS MUSEUM

RAPPORT 2004:10

© 2004 SMÅLANDS MUSEUM
VÄXJÖ 2004
ISSN1403-2902
PRODUKTION OCH DISTRIBUTION:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
ALLMÄNT KARTMATERIAL: Medgivande 507-98-29

INNEHÅLL

INLEDNING.....	1
TOPOGRAFI OCH KULTURLANDSKAP.....	2
FORNLÄMNINGSMILJÖ OCH KUNSKAPSLÄGE.....	4
SYFTE.....	5
METOD.....	5
RESULTAT.....	7
Odlingsytor, åkerhak och terrasser.....	7
Röjningsrösen.....	12
<i>RAÄ 65 grav eller röjningsröse</i>	14
<i>Röjningsröset A811</i>	17
<i>Röjningsröset A1040</i>	17
Stensträngar.....	20
Diken.....	23
Hålvägar.....	23
Husgrunder?.....	23
Fynd.....	24
MIKROTOPOGRAFI.....	25
VEDART- OCH ¹⁴ C-ANALYS.....	26
DEN FOSSILA ÅKERMARKENS DATERING.....	28
SAMMANFATTNING.....	31
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	32
REFERENSER.....	32
BILAGA	
Anläggningstabell	

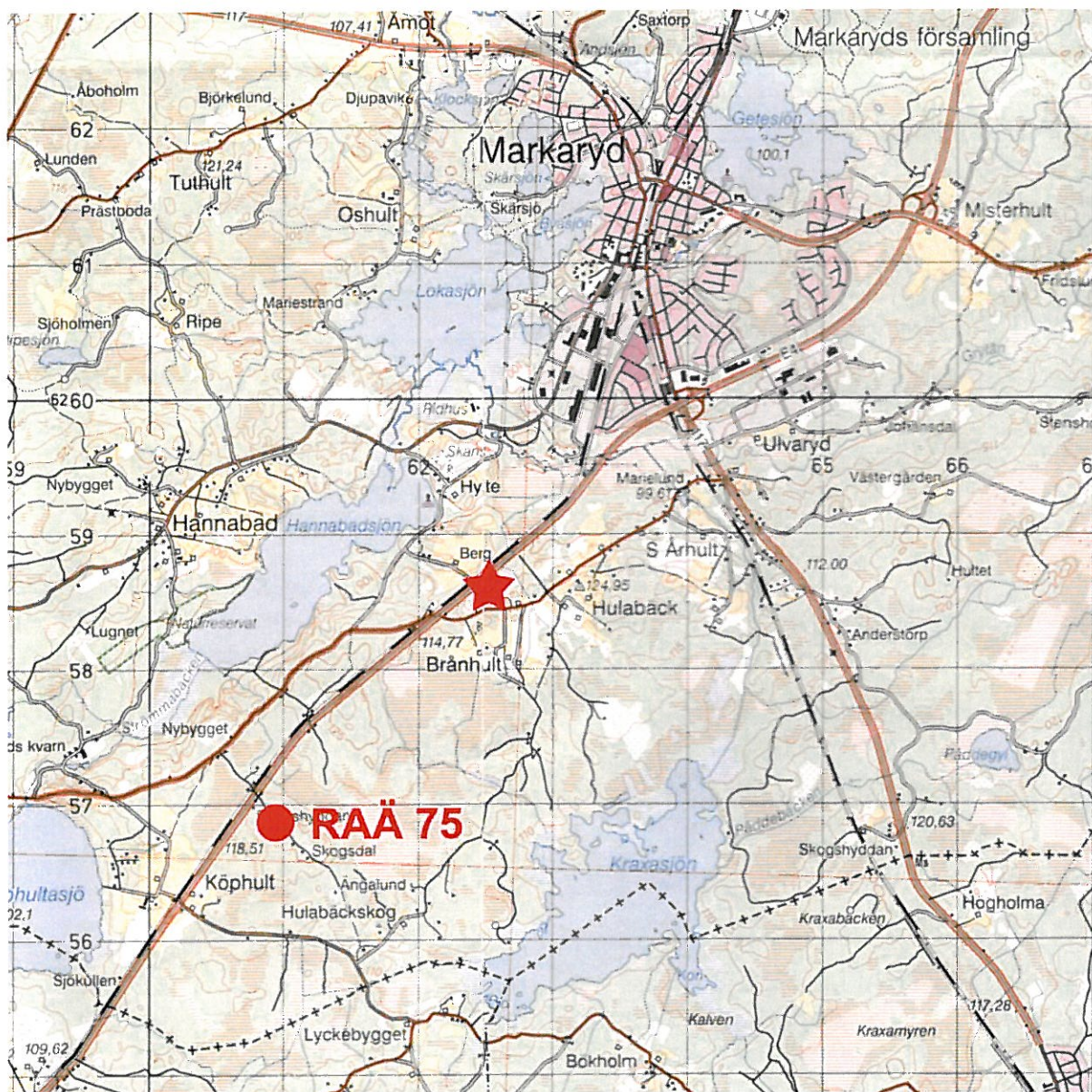

Fig. 1. Utdrag från topografiska kartan 4D SV Markaryd, område E4/7 är markerat med stjärna. RAÄ 75, en annan av de arkeologiska undersökningarna för väg E4 är markerad med punkt. Skala 1:50 000.

INLEDNING

Smålands museum har på uppdrag av Vägverket, Region Sydöst, genomfört en särskild arkeologisk undersökning, en så kallad slutundersökning, vid fastigheten Brånhult 1:5, RAÄ 65, Markaryds socken. Undersökningen har föranletts av utbyggnaden av väg E4 vid Markaryd till motorvägsstandard. Undersökningen utfördes efter beslut av länsstyrelsen.

Flera arkeologiska och kulturhistoriska utredningar har sedan mitten av 1990-talet utförts som ett led i planeringen för motorvägsbygget (Wallin 1993 och 1996, Hansson & Svensgård 1994, Johansson m fl 1996). Fornlämningslokalen har i de föregående utredningarna benämnts som E4 område 7. Inför planeringen av för- och slutundersökningarna i Markarydsområdet framtogs ett vetenskapligt projektprogram (Hansson m fl, 2002). I detta program angavs övergripande frågeställningar för de arkeologiska undersökningarna såsom odlingshistoria, bebyggelseutveckling och utmarksbruk. För en närmare bakgrund hänvisas till detta projektprogram. Efter förundersökningen av området år 2002 framstod det som klart att den fossila åkermarken var mer omfattande än väntat (Pettersson & von der Luft 2003). Vid de tidigare utredningarna hade även påpekats möjligheten av att det skulle kunna finnas gravar i området. Detta gällde framför allt en stensättningsliknande anläggning i områdets centrala del som fått fornlämningsnumret RAÄ 65. Eftersom det utifrån förundersökningen inte gick att avgöra om RAÄ 65 var en grav eller inte, gjordes inför slutundersökningen en indelning av undersökningen i två etapper. Den första etappen omfattade undersökningen av den fossila åkermarken och den andra etappen skulle omfatta undersökningen av eventuella gravar. Under arbetets gång visade det sig att den gravliknande lämningen RAÄ 65 var ett röjningsröse och undersökningen begränsades därför enbart till den första etappen.

Rapporteringen av denna, och även andra, slutundersökningar från E4-projektet, sker i två steg där steg 1 utgör korta beskrivande rapporter. Steg 2 i rapporteringen utgörs av presentationer av övergripande resultat som kommer att publiceras i en artikelsamling omkring de arkeologiska undersökningarna .

Ansvarig projektledare för undersökningen har varit antikvarie Susanne Pettersson och biträdande projektledare antikvarie Anders Kraft. Dessutom har antikvarierna Johan Åstrand och Ylva Granath, samt amanuenserna Anders Karlsson, Kurt Rönnkvist och Heléne Gustavsson medverkat. Fältarbetet utfördes under perioden 2/6-11/7 2003. Rapporten har utarbetats av Anders Kraft.

TOPOGRAFI OCH KULTURLANDSKAP

Markaryds kommun utgör den sydligaste delen av Sunnerbo härad i Finnveden. Kommunen är belägen på det sydsvenska höglandets sydvästra del med nivåer på 100-150 meter över havet. Landskapet är småbrutet, men tämligen flackt och domineras av ett skogslandskap med många mossar, myrar och sjöar. Kring bebyggelsen öppnar sig landskapet och övergår i ett småskaligt odlingslandskap. Jordarten domineras av sandiga moräner med inslag av isälvsavlagringar.

Det aktuella undersökningsområdet är beläget sydöst om nuvarande väg E4, ca 2 km sydväst om Markaryds tätort (fig 1). Platsen består av ett småkuperat sandigt moränområde med våtare partier i norr och ett mindre höjdparti i söder. Området har intill nyligen bestått av granskog. Storleken på undersökningsområdet omfattar ungefär 150 x 80 meter. Slutundersökningsområdet hade en storlek av 12 000 m², varav 4 000 m² ytavbanades.

Fornlämningslokalen fick vid utredningen beteckningen E4 område 7 (Wallin 1996). Området ligger inom fastigheten Brånhult 1:5. Vid utredningen etapp 2b, då en rutgrävning och en viss sökschaktsgrävning utfördes, definierades tre fornlämningar inom området som senare registrerades (Johansson m fl 1996). Dessa fick efter revideringsinventeringen fornlämningsnummer 65, 66 och 67 i Markaryds socken. Fornlämning 65 är registrerad som en osäker stensättning, 66 som två tjärdalar och 67 som en fyndplats för flinta. Då förundersökningen av E4/7 utfördes under hösten 2002 kunde man konstatera att de förmodade tjärdalarna var täktgropar (Pettersson & von der Luft 2003). Eftersökningar efter boplatzlämningar gjordes i områdets norra del, där fyndet av flinta gjorts, men varken fynd eller anläggningar påträffades i detta område.

Vid fältbesiktningen i utredningen 1996 betonades att det fanns fossil åkermark i form av röjningsrösen och en terrasskant samt att det fanns en osäker stensättning alternativt ett röjningsröse (Wallin 1996). Den efterföljande utredningsgrävningen uppmärksammade inte odlingslämningarna i samma grad utan var främst inriktad på att utreda förekomsten av boplatzlämningar (Johansson m fl 1996). Förundersökningen visade dock att det fanns omfattande odlingslämningar särskilt på höjdpartiet i områdets södra del (Pettersson & von der Luft 2003). Här fanns en tydlig odlingsyta med röjningsrösen inramade av stensträngar och terrasskanter. Vid förundersökningen undersöktes även en del av den osäkra stensättningen RAÄ 65. Man kunde då konstatera att stenmaterial och uppbyggnad i denna anläggning skilde sig från huvuddelen av de övriga odlingslämningarna. Eftersom det inte utan en totalundersökning gick att fastställa om anläggningen var en grav eller inte fick denna fråga lämnas öppen. Det fanns även andra liknande anläggningar som hade samma oklara bestämning. I anslutning till de möjliga stensättningarna fanns även en låg omgärdande stensträng, låga stenpackningar och vad som bedömdes som en möjlig husgrund. Av de två kolprov som var analyserade då förundersökningsrapporten skrevs gav ett kolprov från en stensträng en medeltida datering till perioden 1380-1450 e Kr (Ua 20749, samtliga ¹⁴C-värden anges med 2 sigma.). Ett prov från den osäkra stensättningen gav en vikingatida datering till 860-1030 e Kr (Ua 20750). Av de övriga analyserade kolproven gav ett kolprov från en stensträng en medeltida datering (Ua-21428), två kolprov gav mesolitiska dateringar och ett en datering från sen historisk tid. Dateringarna från förundersökningen redovisas tillsammans med övriga dateringar i avsnittet "Vedart och ¹⁴C-analys".

Utifrån förundersökningsresultatet tolkades området som ett odlingsområde brukat under medeltid och att det inom detta område fanns osäkra stensättningar. Bedömningen gjordes att områdets tydligaste värde låg i de agrara lämningarna, men att det även var viktigt att klargöra om eventuella gravar fanns i området eller inte.

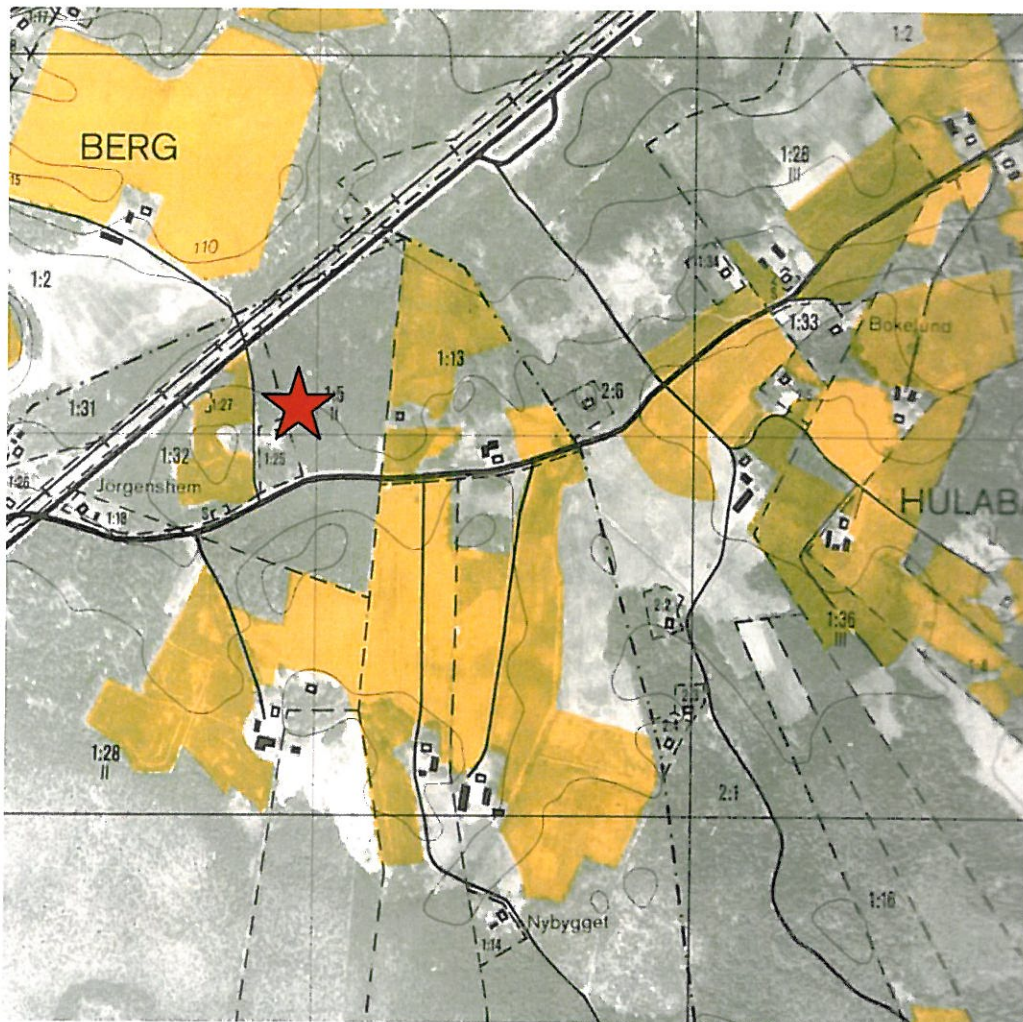

Fig. 2. Utdrag ur Ekonomiska kartan 4D1c, Hulabäck. Det aktuella undersökningsområdet är markerat med stjärna. Skala 1:10 000.

Brånhult har, liksom de flesta byar och gårdar i Markarydstrakten, sitt äldsta belägg i jordeboken från 1559-60. Då utgjordes Brånhult av en skattegård (Larsson i manus). Den äldsta historiska kartan över området är storskifteskartan från 1858 (Wallin 1996). Byen bestod då, liksom senare, av tre gårdar belägna ca 700 m söder om undersökningsområdet i samma läge där bebyggelsen ligger idag (fig 2). Av storskifteskartan framgår att undersökningsområdet låg inom byns inägomark och utgjordes av ängsmark. Namnet Brånhult kommer av *bråne* som betyder svedja (Pamp 1988, s 90). Ortsnamnet med slutledet -hult brukar även betraktas som typiskt för gårdar och byar som tillkommer under den medeltida bebyggelseexpansionen. Det är därför rimligt att anta att enheten Brånhult tillkommer under medeltid.

FORNLÄMNINGSMILJÖ OCH KUNSKAPSLÄGE

Markarydstrakten och södra Sunnerbo är, i likhet med många andra områden utanför kärnbygderna, en förhållandevis fornlämningsfattig bygd och det är svårt att enbart utifrån de synliga fornlämningarna få en bild av områdets äldsta historia. I samband med revideringen av fornminnesinventeringen 1999 ökade kunskapen om områdets fornlämningar något, men även efter revideringen framstår området som tämligen fattigt på förhistoriska gravar. I Markaryds socken finns det bara tre kända lokaler med gravar, ett litet gravfält (RAÄ 1), en gravgrupp (RAÄ 2) och en treudd (RAÄ 233). Dessutom finns det uppgifter om en försvunnen hällkista (RAÄ 38). Fornlämningsbilden domineras i stället av lämningar i form av stenåldersboplatser, fossil åkermark och lämningar efter utmarksbruk som järnframställningsplatser och tjärdalar. Området kring Markaryd har utifrån fornlämningsbilden och befintliga ortnamnsändelser tolkats som ett marginalområde, huvudsakligen koloniserat under medeltiden.

Kunskapsläget kring den fossila åkermarken i södra Sverige har förändrats på ett övergripande sätt under de sista femton åren, bland annat genom flera undersökningar i Kronobergs län. Undersökningar av agrara lämningar har bedrivits i olika delar av länet, bland annat inför E4:ans utbyggnad vid Hamneda samt i trakten av Växjö (Skoglund m.fl. 1997, Lagerås 2000, Högrell 2002). Gemensamt för dessa undersökningar är att de har genomförts i röjningsröseområden som innehållit, eller legat i nära anslutning till, förhistoriska gravar. Situationen i Markarydsområdet, där den fossila åkermarken saknar kopplingar till förhistoriska gravar, sätter in odlingslandskapet i ett annat sammanhang vilket i sin tur skapar nya frågeställningar. Det historiska kartmaterialet visar att det har varit vanligt med bandparceller i den södra delen av Sunnerbo härad (Connelid 1993). Denna form av odlingsystem har i mycket liten utsträckning varit föremål för undersökningar i regionen. Förutom ett par kulturgeografiska studier i den östra delen av Kronobergs län (Klang 1980) är kunskapsläget kring bandparcellernas etablering och successiva framväxt i länet nästan obefintligt.

Frågan kring bandparcellernas funktion och datering aktualiserades under försommaren 2002 i samband med slutundersökningen av en medeltida bebyggelseenhet med fossil åkermark och järnproduktion, RAÄ 75 i Markaryd socken (rapport under bearbetning). Den medeltida gården var belägen ca 2 km sydväst om det aktuella undersökningsområdet (fig 2). Vid utredningen kunde man konstatera att RAÄ 75 utgjordes av ett tiotal röjningsrösen och ett slaggharp (Wallin 1996). Vid förundersökningen påträffades även en husgrund med ett medeltida fyndmaterial (Nylén 2002). Det var dock först i samband med slutundersökningen då sammanhängande ytor avbanades som det visade sig att det förutom röjningsrösen även fanns ett system av bandparceller. Parcellerna var inte anpassade till topografin utan löpte i stället i tämligen raka linjer oberoende av terrängen. Exemplet RAÄ 75 visar att det är svårt att bedöma odlingsstrukturer enbart utifrån vad som syns i terrängen.

SYFTE

Syftet med slutundersökningen har varit:

- att undersöka den fossila åkermarkens struktur, datering och karaktär
- att urskilja olika faser i den fossila åkermarken och fastställa hur länge den utnyttjats
- att avgöra om de möjliga stensättningarna är gravar eller odlingslämningar
- att undersöka eventuella gravar och att sätta in eventuella gravfynd i en diskussion omkring gravarnas roll i en trakt utanför den traditionellt sett etablerade bygden
- att funktionsbestämma områdets stenpackningar och möjliga husgrunder och att avgöra till vilken utnyttjandefas de hör
- att försöka få ökad kunskap angående frågan om framväxten och förekomsten av bandparcellsystem under yngre järnålder och medeltid
- att fördjupa kunskapen om Markarydstraktens odlingshistoria och bebyggelseutveckling

En målsättning var även att relatera resultatet av slutundersökningen till resultaten från andra undersökningar inom E4-projektet för att få fram en övergripande bild av odlingshistoria och bebyggelseutveckling i Markarydstrakten

METOD

Vid förundersökningen hade schakt och mindre sammanhängande ytor tagits upp inom området. I slutundersökningen inriktades arbetet däremot på att avbana en större yta i det centrala området för att få en överblick över de skiftande odlingsstrukturerna. Schaktarbetet koncentrerades därför till den platå som huvudsakligen varit föremål för förundersökningen men även delar av sluttningen norr och öster om platån avbanades. Ytavbaningen gav möjlighet att upptäcka strukturer som normalt inte syns ovan mark, t.ex. flacka stensträngar och åkerindelningar. Denna avbaning kompletterades med ett antal mindre schakt främst i den norra och östra delen av undersökningsområdet. Eftersom syftet med avbaningen var att frilägga den fossila åkermarken utfördes avbaningen förhållandevis grunt och det tunna odlingslager som fanns under marktäcket togs inte bort. För att tydligt få fram odlingsstrukturerna lades stor vikt vid rensningsarbetet. De avbanade ytorna handrensades med hjälp av fyllhammare eller skärslev (fig. 3). Totalt ytavbanades ca 4000 m².

De enskilda odlingselementen undersöktes genom profilgrävning då ett snitt grävdes genom anläggningen med grävmaskin. De objekt som har profilgrävts har utgjorts av röjningsrösen, stensträngar, åkerhak, samt till viss del avsnitt av själva odlingsmarken intill dessa strukturer. I något fall har även dikesliknande strukturer undersökts. Alla dessa strukturer har dokumenterats stratigrafiskt. Profilritningar i skala 1:20 har upprättats och kompletterande fotografering har skett med hjälp av digitalkamera. Området har även fotograferats i plan, dels i form av översiktbilder av området i sin helhet, men även av enskilda anläggningar. I några fall har lodfoton tagits på vissa strukturer, t ex den osäkra stensättningen, RAÄ 65.

Vid undersökningen av den stensättningsliknande lämningen RAÄ 65, vid slutundersökningen inmätt som A215, användes delvis en annan utgrävningsmetod. För att kunna avgöra om det var en grav eller inte undersöktes först anläggningen genom plangrävning av två motstående kvadranter. Volymen sten från de båda kvadranterna mättes upp i hinkar. Dokumentation av profilen och provtagning gjordes sedan på samma sätt som i övriga lämningar.

Samtliga kolprov togs ur profiler. För att datera odlingslämningarna och förstå det tidsmässiga sammanhanget mellan områdets olika strukturer valdes att försöka datera odlingselementens anläggningsfas samt att ta kolprov från intilliggande odlingsytor för att om möjligt fånga upp senare odlingsfaser. Kolprov togs därför från vad som kunde bedömas vara marknivån närmast under odlingselementen och från intilliggande odlingslager. Som alltid då det gäller datering av fossil åkermark bör man komma ihåg att en C14-datering från ett kolprov taget under exempelvis ett röjningsröse kommer från en ursprungligen öppen kontext som vid ett visst tillfälle blivit sluten. Dateringen upplyser därför enbart om att röjningsröset är yngre än själva dateringen. För att få en tillförlitlig dateringsbild av ett odlingsområde behövs en serie av daterade kolprov som kan vägas mot varandra. De kolprov som är tagna i odlingslager kommer från helt öppna kontexter och dateringarna måste bedömas utifrån detta. Alla ^{14}C -dateringar anges med kalibrering i 2 sigma (95,4 % sannolikhet).

Fig. 3. Undersökning av fossil åkermark innebär omfattande rensningsarbete för hand. I förgrunden syns en framrensad stensträng, A827. Foto mot sydöst av Anders Kraft.

Den digitala inmätningen har gjorts med hjälp av geodimeter, totalstation system Trimble 5600. Inmättningsresultaten har tillsammans med all annan dokumentation behandlats i programmet Intrasis, version 2.0. Med hjälp av geodimetern har även en så kallad mikrotopografi, eller terrängmodell, skapats över de undersökta ytorna. En sådan modell ger en översikt av lämningarnas läge i terrängen och kan bidra till förståelsen för hur man lokalt utnyttjat landskapet. Terrängmodellen har skapats med extentionsprogrammet 3D-Analyst i GIS-programmet Arcview. De ritningar som upprättats i skala 1:20 i fält, har i efterhand digitaliserats i ArcView (med extensionen Georef).

RESULTAT

Syftet med undersökningen var i första hand att undersöka den fossila åkermarken i området. De strukturer som påträffades var huvudsakligen olika typer av stensträngar, röjningsrösen och åkerhak (fig 5). I något eller några fall påträffades även terrasskanter och diken. Hela undersökningsområdet utgjordes av mark som på något sätt blivit stenröjd och odlad. Skillnaderna mellan de odlade ytorna var dock stora. Här fanns både helt stenröjda odlingsytor avgränsade av låga breda stensträngar och åkermark av hackerörstyp där röjningsrösen omgavs av en odlingsmark som fortfarande innehöll förhållandevis mycket kvarlämnad sten. Även i den sistnämnda åkermarken fanns stensträngar men dessa var inte så breda och hade större stenmaterial. Förutom de agrara lämningarna registrerades även en hålväg i anslutning till undersökningsområdet, den berördes dock inte av exploateringsområdet. En lämning som eventuellt skulle kunna utgöra en mindre huslämning framkom också. Denna konstruktion var dock mycket osäker.

Eftersom man redan vid förundersökningen kunde konstatera att den fossila åkermarken innehöll flera olika typer av odlingsselement inriktades slutundersökningen först på att få en överblick över odlingslämningarnas struktur. Avbaningen av sammanhängande ytor var här grundläggande för att få en nödvändig överblick. Odlingslämningarna förekom som sagt inom hela undersökningsområdet men undersökningen koncentrerades till höjdpartiet i områdets centrala del. Anledningen till detta var dels att lämningarna var mest påtagliga i detta område, dels att de två typerna av odlingsytor här förekom sida vid sida vilket gav möjlighet att undersöka deras stratigrafiska samband. De odlingslämningar som fanns i undersökningsområdets norra och östra delar undersöktes mer översiktligt. Undersökningen var där mer inriktad på områdets struktur i sin helhet, enbart mindre ytor avbanades och dessa lämningar daterades inte.

En viktig fråga vid undersökningen var även om den stensättningsliknande anläggningen A215 var en grav eller inte och om ytterligare gravar kunde finnas i området. Anläggningen hade i utredningen bedömts som en möjlig grav och inte heller vid förundersökningen gick det att avgöra denna fråga.

Nedan redovisas varje anläggningstyp eller lämning var för sig. För en mer noggrann beskrivning av varje anläggning hänvisas till den anläggningstabell som finns som bilaga.

Odlingsytor, åkerhak och terrasser

Vid slutundersökningen banades sammanhängande ytor med fossil åkermark av för att såväl enskilda odlingslämningar som strukturer skulle framträda. Hela undersökningsområdet bar spår av odling men det fanns en stor variation av odlingslämningar och tydliga kontraster mellan olika ytor (fig 6). Vissa partier av området visade sig vara tydligt uppdelade och avgränsade genom stensträngar och åkerhak medan andra hade mer diffusa strukturer. Gemensamt för alla de odlade ytorna var att odlingslagren utgjorde ett tunt skikt mellan den marktäckande förnan och den underliggande alven.

Lättast att urskilja var de helt *stenröjda* ytorna. Den mest tydliga ytan låg norr och nordväst om plattan i undersökningsområdets mitt. Marken var här så gott som helt stenfri och odlingsytans gräns avgränsades av flacka stensträngar och åkerhak. Här fanns en sammanhängande ca 70 meter lång flack stensträng, inmätt som A259, A827 och A1189, med ett åkerhak, A874, som i princip följde stensträngen hela vägen. Denna avgränsning bildade en linje med två skarpt markerade vinklar. Den låga och flacka stensträngen hade en oftast skarp avgränsning mot den stenfria ytan men en mer diffus mot den motsatta ytan (se fig 16). Detta antydde att den helt stenröjda ytan varit plöjd eller ärjad på ett sådant sätt att tydliga kanter bildats längs odlingsytan vilket normalt inte finns i områden med fossil åkermark av hackerörstyp. I den sydvästra delen av åkerytan löpte ett grunt dike, A515, mellan odlingsytan och stensträngen. Den borte begränsningen av den stenfria, norra odlingsytan var svår att bedöma eftersom den till stor del föreföll fortsätta utanför undersökningsområdet. I

*Fig. 4. Översiktsfoto över en del av den undersökta platån,. I förgrunden skymtar RAÄ 65 (A215), som initialt tolkades som en möjlig grav men som sedan omtolkades till ett röjningsröse.
Foto mot östnordöst av Anders Karlsson.*

undersökningsområdets norra del påträffades dock en stensträng, A475, orienterad i östvästlig riktning som troligen har ingått i ytans norra begränsning. Åkerytan har i så fall haft en bredd av ca 50 meter.

I undersökningsområdets östra del fanns ett liknande åkerhak vid övergången mellan den förhållandevis steniga östslutningen av platån och den stenfria svackan i öster. Även i denna svacka förefaller det ha funnits en väl stenröjd åkeryta även om dess begränsning inte gick att urskilja lika väl. Även söder om platån, utanför undersökningsområdet, fick man intryck av att man stenröjt ytorna nedanför slutningen på liknande sätt.

Kontrasten till dessa stenfria odlingsytor var platån i undersökningsområdets mitt som på många sett stod i centrum för undersökningen. Denna odlingsyta innehöll röjningsrösen och lämningar efter stensträngar. Någon indelning av ytan i parceller gick inte att urskilja. Stenröjningen var inte så omfattande som i de angränsande ytorna utan påminde mer om den typ av stenröjning som är den normala i röjningsröseområden. Större stenar var kvarlämnade medan en stor del av det mindre stenmaterialet var upplagt i röjningsrösen, dock inte allt. Slutningen mot öster var stenig med en sammansättning av större stenar och uppkastad röjningssten. Inom denna del av undersökningsområdet var det svårt att urskilja enskilda strukturer även om det fanns ett antal tydliga flacka röjningsrösen.

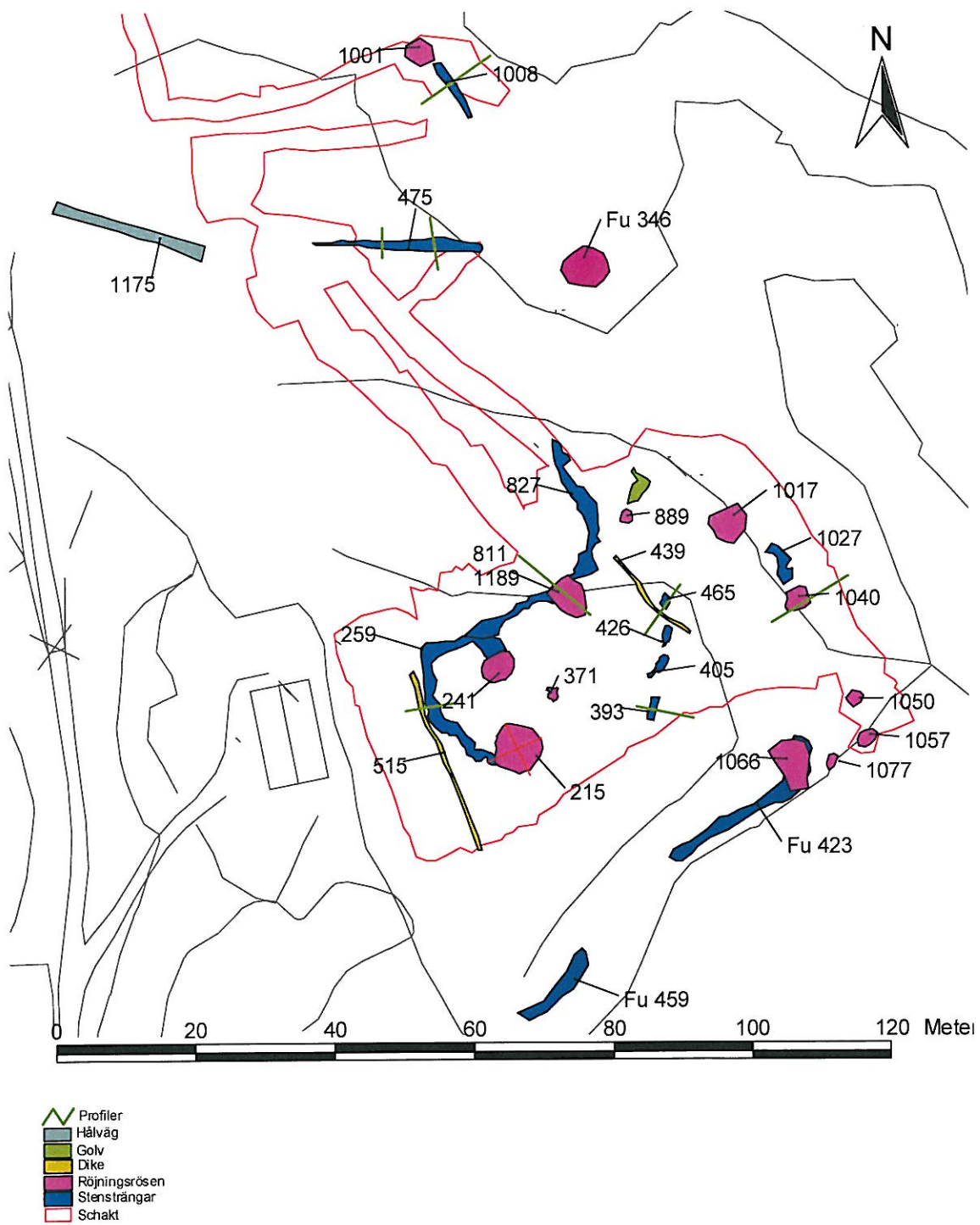

Fig. 5. Plan över undersökningsområdet med anläggningar.

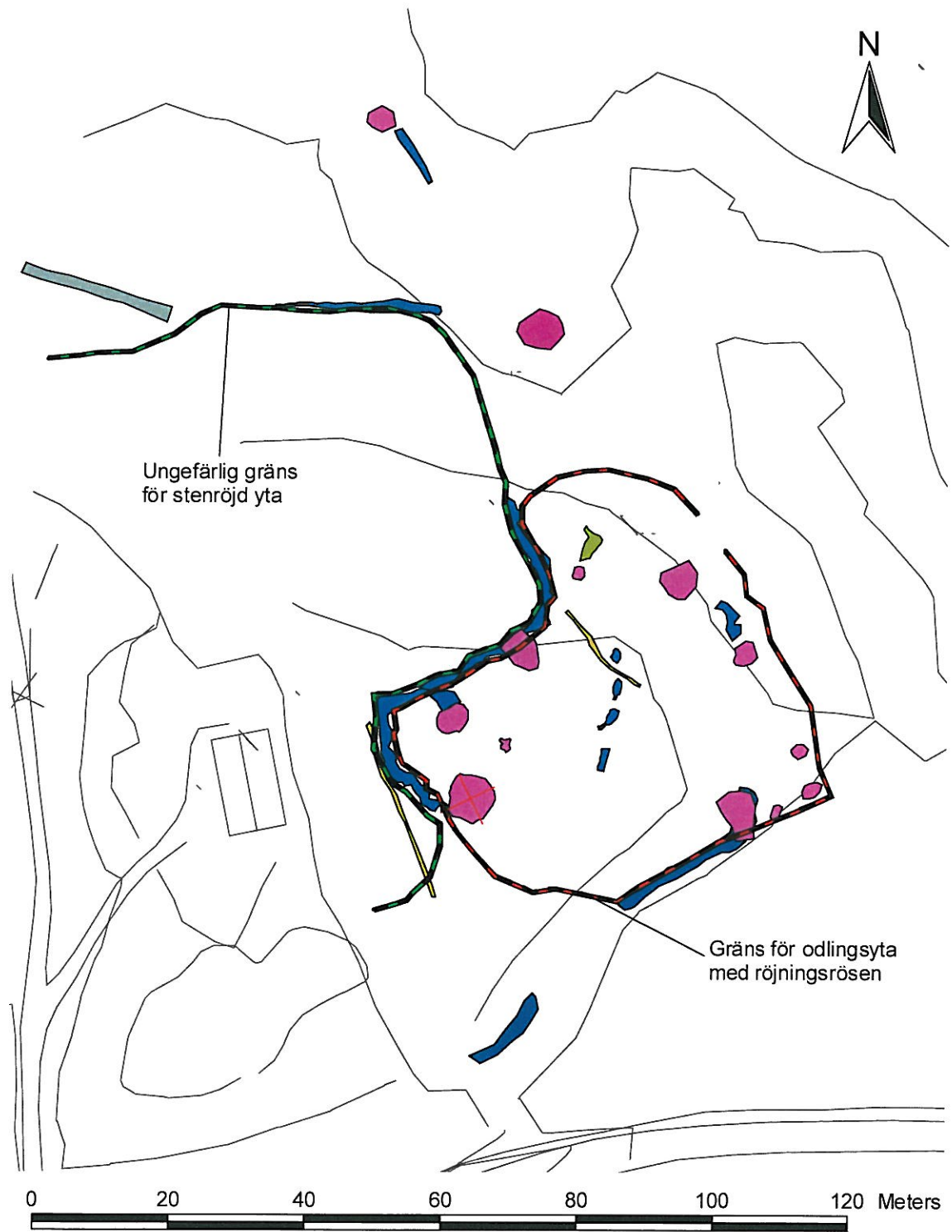

Fig 6. Plan med utbredningen av den tydligaste stenfria odlingsytan och odlingsytan med röjningsrösen.

För att undersöka relationerna mellan de olika typerna av odlingsytor lades i två fall profilsnitt som sträckte sig från odlingsytan på platån till angränsande stenfria odlingsytor. Det ena av dessa snitt lades genom röjningsröse A811 och drogs sedan ut mot den stenfria odlingsytan i norr. Profilen drogs igenom den flacka stensträngen A1189, åkerhaket A 874, som markerade gränsen för den stenfria odlingsytan, och vidare ett stycke ut i denna odlingsmark (se fig. 12 och 13). Det andra profilsnittet drogs genom röjningsröset A1040 på den östra sidan av platån och vidare genom det åkerhak som markerade övergången till en väl stenröjd odlingsyta i svackan öster om platån (se fig. 14 och 15).

De dateringar som gjordes av de olika objekten i dessa profiler diskuteras närmare i avsnittet ”Den fossila åkermarkens datering”. Det kan dock nämnas att vid profilsnittet genom A811, med flera anläggningar, togs ett kolprov som i odlingslagret i den stenfria ytan som gav en ^{14}C -datering till 894-997 e Kr (KIA22043). Ett kolprov från åkerhaket gav tyvärr en datering till nutid (KIA 22042). I det andra profilsnittet genom röjningsröse A 1040 togs ett kolprov i åkerhaket mot den stenfria odlingsytan i svackan. Provet gav en ^{14}C -datering till 19 f Kr till 121 e Kr (KIA 22046). Ett kolprov som togs i odlingslagret i den stenfria ytan gav en datering till 1163-1274 e Kr (KIA 22047).

Utifrån de ovan nämnda dateringarna, som alla är från öppna kontexter, kan man inte uttala sig om de stenfria åkerytornas ålder. Dateringarna speglar antagligen områdets brukande i stort. Utifrån de stratigrafiska förhållandena kan man dock säga att den stenfria åkermarken med de låga stensträngarna är yngre än odlingsmarken med röjningsrösen. Detta framgår av de sammanhang där den stensträng som begränsade den norra, stenfria åkerytan överlagrar strukturer som hör till den röjningsröseanknutna odlingen. Detta är t ex fallet där stensträngen, här inmätt som A259, låg över röjningsröset A241. Generellt sett brukar även helt stenröjda ytor vara yngre. Den odling som hör ihop med de stenfria åkerytorna, och i synnerhet åkerytan norr om platån, tillhör alltså en *yngre* fas. Odlingsmarken med röjningsrösen på platåns *centrala* del bör alltså markera en *äldre* fas. För en närmare diskussion om dateringen av områdets odlingsfaser hänvisas till avsnittet ”Den fossila åkermarkens datering”.

Fig. 7. Arbetsfoto från ytavbaning. Foto mot norr av Anders Kraft.

Röjningsrösen

De odlingslämningar som framträdde tydligast efter avbaningen var röjningsrösen. De förekom både uppe på själva platån och på dess sluttningar (fig 8). Man bör dock lägga märke till att röjningsrösen före avbaningen var svåra att urskilja. Vid utredningen, som utfördes innan skogen på platsen avverkats, noterades bara ett röjningsröse, RAÄ 65, som dock antogs kunna vara en möjlig grav (Wallin 1996). I jämförelse med andra områden med fossil åkermark kan därför röjningsrösen betecknas som låga och svåra att urskilja.

Inom den avbanade ytan registrerades tolv röjningsrösen. Det fanns dock fler röjningsrösen omkring de undersökta ytorna och man kunde förutom de registrerade urskilja ytterligare ett tiotal röjningsrösen som bör ha ingått i samma fossila åkermarksområde. Detta med reservation för att många röjningsrösen var svåra att urskilja före avbaning. Röjningsrösen skiljde sig åt sinsemellan vad det gäller storlek och sammansättning av stenmaterial. På platån i områdets mitt fanns både röjningsrösen med en något mindre stenstorlek, mellan 0,1 och 0,3 m i diameter, och en något större stenstorlek, 0,2-0,5 m i diameter. Exempel på dessa är A215 respektive A371.

I en svackan öster om platån fanns ett antal röjningsrösen, bland annat A1050, A1057, med ett mer småskaligt, närmast grusigt, stenmaterial bestående av 0,02-0,15 m stora stenar. Dessa rösen hör med stor sannolikhet ihop med en förhållandevis sen odling av mark direkt söder och sydöst om platån. Ytterligare röjningsrösen med liknande stenmaterial fanns i sluttningen söder om platån. I undersökningsområdets norra del, som enbart undersöktes i begränsad omfattning, fanns ett röjningsröse A 1001 som var beläget vid en mindre höjdrygg. Till utseendet och stenmaterialets storlek, påminner röset om de större rösen på platån.

Som tidigare nämnts kunde man inom delar av området urskilja stratigrafiska förhållanden mellan olika typer av odlingslämningar. Röjningsröset A241 som låg intill den stenfria odlingsytan var delvis överlagrad av den stensträng som begränsade den stenfria ytan vilket visar att röjningsröset var äldre än stensträngen och den nämnda åkerytan. Det samma kunde konstateras vid röjningsröset A215 där motsvarande stensträng överlagrade röjningsröset. Röjningsrösen på platån verkade generellt vara äldre än den stenfria odlingsytan norr om platån. Undantag från detta kan vara, de ovan nämnda röjningsrösen i svackan öster om platån som gav ett sent intryck och möjligen även röjningsröset A371 uppe på platån som avvek från de övriga genom större stenstorlek och frånvaron av fyllning. Odlingslämningarnas datering diskuteras närmare under avsnittet "Dateringen av den fossila åkermarken". Vid förundersökningen tolkades ett flackt parti med sten, då kallad A1118, som en osäker husgrund. Då ytan frilades vid slutundersökningen visade det sig att det rörde sig om ett flackt röjningsröse vilket inmättes som A1017.

Vid slutundersökningen valdes tre olika röjningsrösen ut för undersökning. Av dessa valdes två, A811 och A1040, med tanke på att de dels verkade vara representativa för den röjningsröseanknutna odlingen, och dels var så belägna att man genom en långprofil kunde få en bild av förhållandet till de stenfria odlade åkerytorna och röjningsrösen. Röjningsröset A215 valdes främst för att det var viktigt att klargöra om anläggningen var en stensättning eller ett röjningsröse. Men även här fanns möjligheter att studera det stratigrafiska sambandet med den stenfria odlingsytan. De röjningsrösen som undersöktes låg alla på platån i undersökningsområdets mitt men fördelade sig på olika delar av platån.

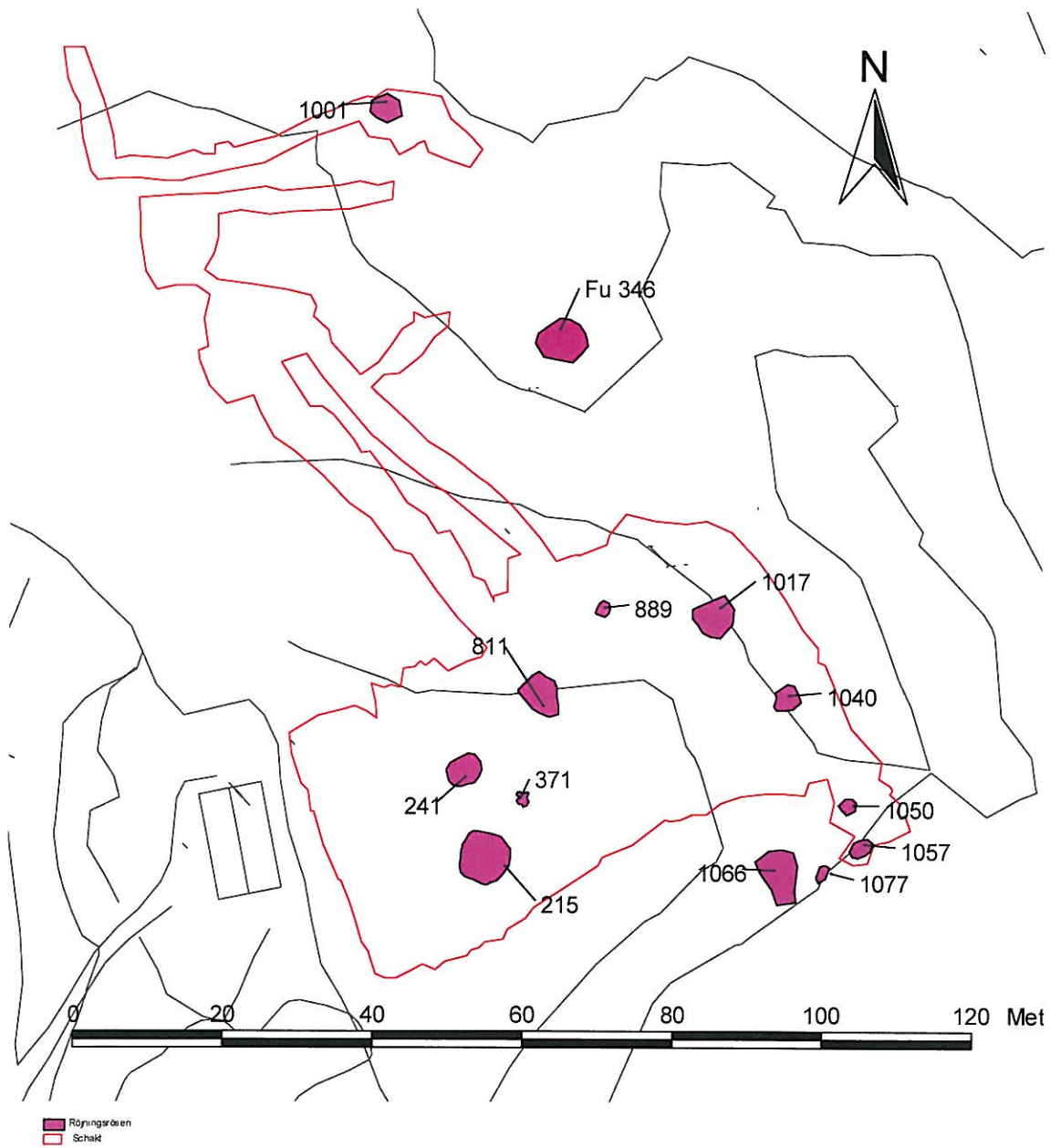

Fig. 8. Röjningsrösen inom undersökningsområdet.

RAÅ 65, grav eller röjningsröse?

En viktig fråga inför slutundersökningen var om det fanns gravar inom undersökningsområdet eller inte. Redan vid den inledande utredningen hade man noterat en stensättningsliknande anläggning (Wallin 1996) som sedan införts i fornlämningsregistret som RAÅ 65. Anläggningen benämns här A215. Eftersom frågan om förekomsten av gravar var viktig för att förstå platsens karaktär undersöktes anläggningen delvis vid förundersökningen då anläggningen inmättes som A963. Ett kolprov togs då under stenpackningen som gav en datering till sen vikingatid eller tidig medeltid. Eftersom man inte utifrån förundersökningen säkert kunde avgöra om anläggningen var ett röjningsröse eller en stensättning (Pettersson & von der Luft 2003) fick denna frågeställning följa med till slutundersökningen. Frågan om hur man ska särskilja gravar och röjningsrösen är en ständigt återkommande fråga vid arkeologiska undersökningar inom det sydsvenska höglandsområdet (Svanberg 2000). Det ansågs därför av stor vikt att avgöra detta då det gällde RAÅ 65. I synnerhet som gravar inom röjningsröseområden tidigare inte är kända i Markarydstrakten.

Anläggningen kan utseendemässigt betraktas som ett typiskt gränsfall mellan stensättning och röjningsröse. A215 var rund till formen och hade en diameter av 7,4 m. Anläggningen var flack, med en höjd av 0,1- 0,2 m, och uppbyggd av ett till två lager sten med en storlek av 0,1-0,3 m stora stenar (fig. 9, 10). Stenmaterialet var enhetligt och anläggningen gav ett vällagt intryck, till skillnad från områdets övriga röjningsrösen. Anläggningen hade även en tendens till kantkedja på några ställen och läget på krönet av platån underströk dess stensättningsliknande intryck.

Utgrävningsmetodik anpassades för att kunna besvara frågan om anläggningen skulle tolkas som en grav eller en odlingslämning. I inledningsskedet undersöktes därför A215 som en grav för man inte skulle gå miste om detaljer som kunde ha med eventuella gravkonstruktioner att göra. Efter avtorvning delades anläggningen in i fyra kvadranter, varav två diagonalt motstående "tårtbitar" grävdes ned i plan. På så vis behöll man möjligheten att få fram en stratigrafisk profil för dokumentation (fig 9).

Fig. 9. A215 undersöktes genom att plangräva två diagonalt motstående kvadranter för att fastställa om det var en grav eller ett röjningsröse. Foto mot öster av Anders Kraft.

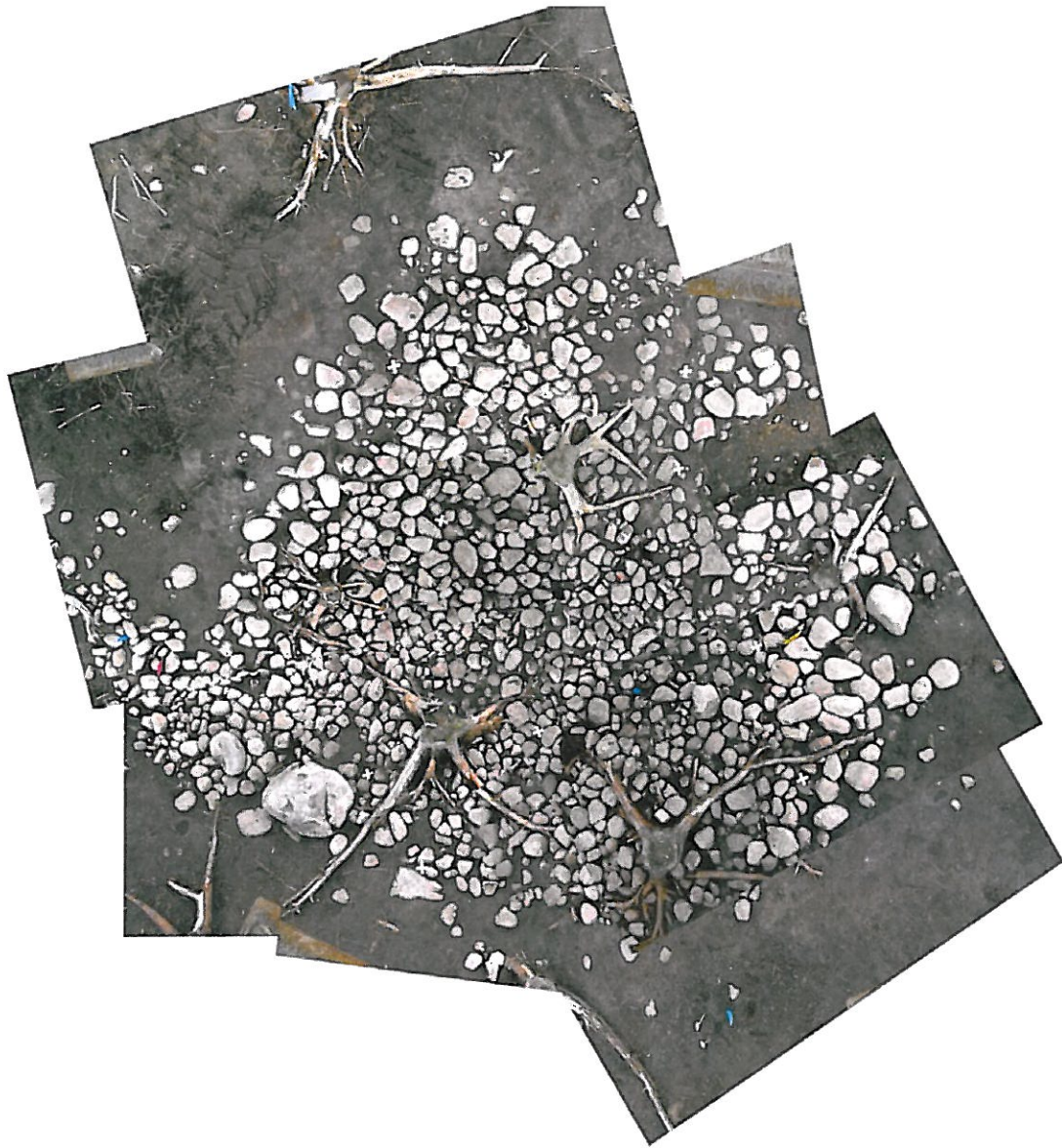
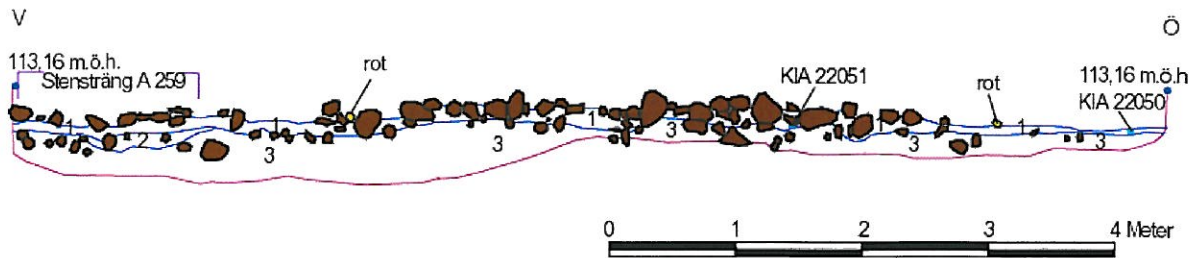

Fig.10. Sammanfogat foto över röjningsröse A 215. Lägg märke till snarlikheten med en stensättning. Skala 1:75. Lodfoto av Anders Karlsson, digital bearbetning av Kurt Rönnkvist.

Volymen av sten mättes i de båda kvadranterna och uppgick till ca 1000 liter vilket understryker att stenpackningen, trots att den bara innehöll en till två lager sten, var kompakt. Då två kvadranter var grävda och inga spår efter gravkonstruktioner hade påträffats kunde gravhypotesen avskrivas. Istället dokumenterades anläggningen nu som ett röjningsröse och den profil igenom röset som framtagits vid nedgrävandet av kvadranterna dokumenterades. Prover för vedarts- och ^{14}C -analyser togs utifrån samma urvalsprinciper som gjorts på de övriga röjningsrösena. Ett kolprov från röjningsrössets anläggningsfas gav en datering till 1020-1160 e Kr (KIA 22051). Detta kolprov låg i sin datering nära dateringen från förundersökningen som var till perioden 780-1030 e Kr (Ua-20749). I den västra delen av A215 överlagrades anläggningen av en flack stensträng, A 259, som hörde till begränsningen av den stenfria odlingsytan norr om platån vilket visar att röjningsröset hör till ett äldre odlingskede än den nämnda åkerytan.

Sammanfattningsvis kan sägas att A215, eller RAÄ 65, kunde bestämmas till röjningsröse. Några spår av gravar påträffades varken här eller inom andra delar av undersökningsområdet.

A 215

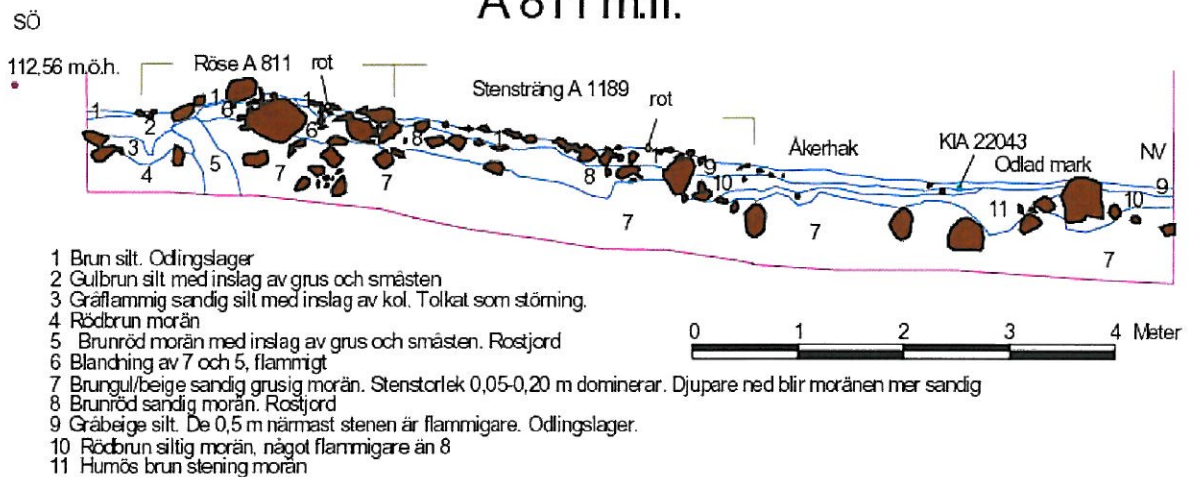
- 1 Humös gråbrun sandig silt, odlingslager
- 2 Humös brun sandig silt (odlingsfas, äldre?, under AS 259)
- 3 Gulbrun till brunorange siltig sand med inslag av småsten, större sten och stenblock (opåverkad morän)

Sten är markerat med rödbrun färg

Ritad av A Kraft, digitaliserad av Y Granath

Fig. 11. Röjningsröse A 215 i profil samt med lagerbeskrivning. Kolprover är markerade (KIA).

A 811 m.fl.

- 1 Brun silt. Odlingslager
- 2 Gulbrun silt med inslag av grus och småsten
- 3 Gråflammig sandig silt med inslag av kol. Tolkat som stöming.
- 4 Rödbrun morän
- 5 Brunröd morän med inslag av grus och småsten. Rostjord
- 6 Blandning av 7 och 5, flammigt
- 7 Brungul/beige sandig grusig morän. Stenstorlek 0,05-0,20 m dominerar. Djupare ned blir moränen mer sandig
- 8 Brunröd sandig morän. Rostjord
- 9 Gråbeige silt. De 0,5 m närmast stenen är flammigare. Odlingslager.
- 10 Rödbrun siltig morän, något flammigare än 8
- 11 Humös brun stening morän

Sten är markerat med rödbrun färg

Ritad av A Karlsson, digitaliserad av Y Granath

Fig. 12. Långprofil och lagerbeskrivning över röjningsröse A 811, stensträng A 1189, samt intilliggande åkerhak och odlingsmark. Kolprov är markerat (KIA).

Fig. 13. A811 under arbete. Foto mot nordväst av Anders Karlsson.

Röjningsröse A811

Röjningsröset A811 valdes för undersökning eftersom det här fanns möjlighet att få överblicka förhållandet mellan å ena sidan röjningsröset med omgivande odlingsmark och å andra sidan den intilliggande stenfria odlingsytan avgränsad av, stensträngen, här betecknad som A1189, och åkerhaket, inmätt som A874. Dessa strukturer kunde tänkas representera två olika odlingsfaser inom området. Ett långt profilsnitt lades därför igenom dessa strukturer (fig 12, 13). Röjningsröset A811 var förhållandevis litet och hade en diameter av 2,4 m. Det var flackt och bestod i huvudsak av enbart ett lager sten. Stenmaterialet bestod utav 0,1-0,5 m stora stenar som kastats upp omkring ett markfast block. Tunna odlingslager kunde urskiljas både omkring röjningsröset och i den angränsande odlingsytan. Kolprov för vedarts- och ¹⁴C-analys togs från de olika odlingsstrukturerna. Två prov (KIA 22041 och KIA 22042) togs i röset i det lager som tolkades som rösets anläggningsfas, och ett prov (KIA 22043) togs från odlingsmarken. De två kolproven från röjningsrösets anläggningsfas gav två nutida dateringar, vilket innebar att det bör vara sentida kol som trängt ned i rösets förhållandevis tunna jordlager. Därför erhöles bara dateringen från åkermarken intill röset, vilket gav en datering till sen vikingatid (se vidare s 28).

Röjningsröse A1040

I platåns östsluttning undersöktes A1040 som var ett flackt röjningsröse (se fig. 8). I sluttningens nedre del fanns en plan yta som verkade stenröjd. Ett synligt åkerhak låg under delar av röset i sluttningens nedre del. Även här antogs att röjningsröset och den stenfria åkerytan i sänkan kunde representera olika faser av odling. En långprofil lades genom samtliga av dessa strukturer (fig 14, 15). Röjningsröset var 3,7 m i diameter, med 0,05-0,3 m stora stenar. Röset bestod av ett till två lager sten, med ett glesare parti i sin övre del, ett mer kompakt lager i sin centrala del och återigen ett något glesare parti ned mot sänkans botten. Ett tunt odlingslager fanns i anslutning till röjningsröset och i den stenfria odlingsytan. Prover för vedarts- och ¹⁴C-analys togs i röset under stenarna (KIA 22045), samt i åkerhaket (KIA 22046) och i den plana stenröjda ytan nedanför sluttningen (KIA 22047).

Provet från det lager som tolkades som rösets anläggningsfas (KIA 22045), gav en datering till 400-540 e Kr, det vill säga folkvandringstid. Kolprovet från åkerhaket gav en datering till äldre romersk järnålder och provet från den stenfria odlingsytan gav en datering till högmedeltid. Dessa dateringar diskuteras vidare under avsnittet "Dateringen av den fossila åkermarken".

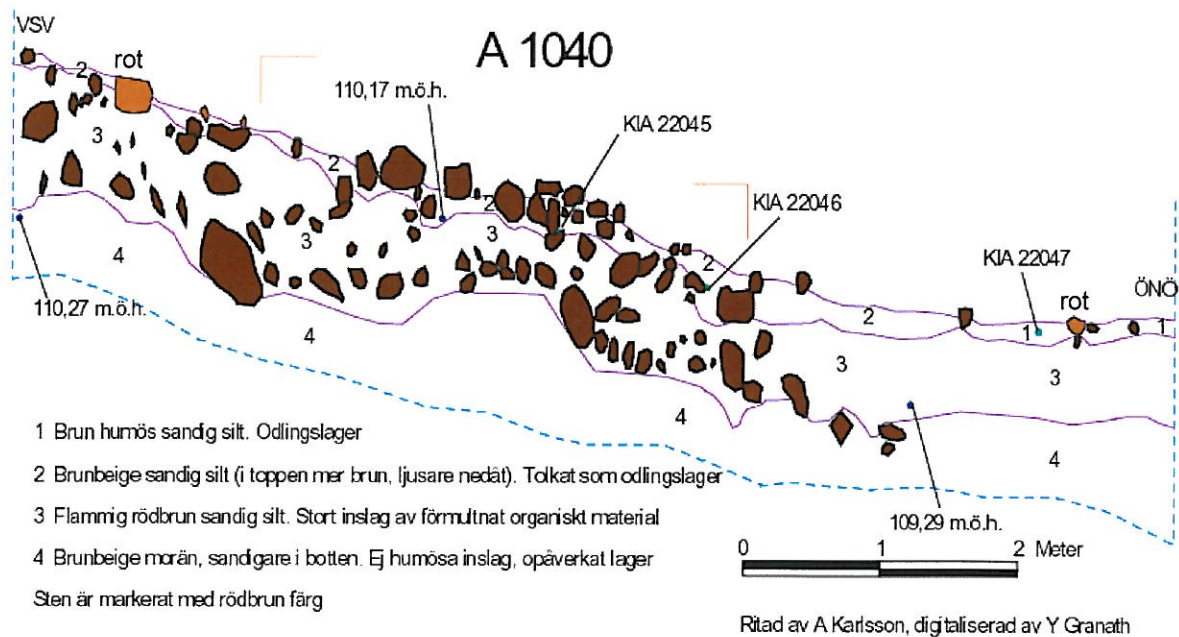

Fig. 14. Långprofil samt lagerbeskrivning av röjningsröse A1040, åkerhak samt odlingsmark. Kolprover är markerade (KIA).

Fig. 15. Röjningsröse A 1040, foto på profil. Foto mot nordväst av Anders Karlsson.

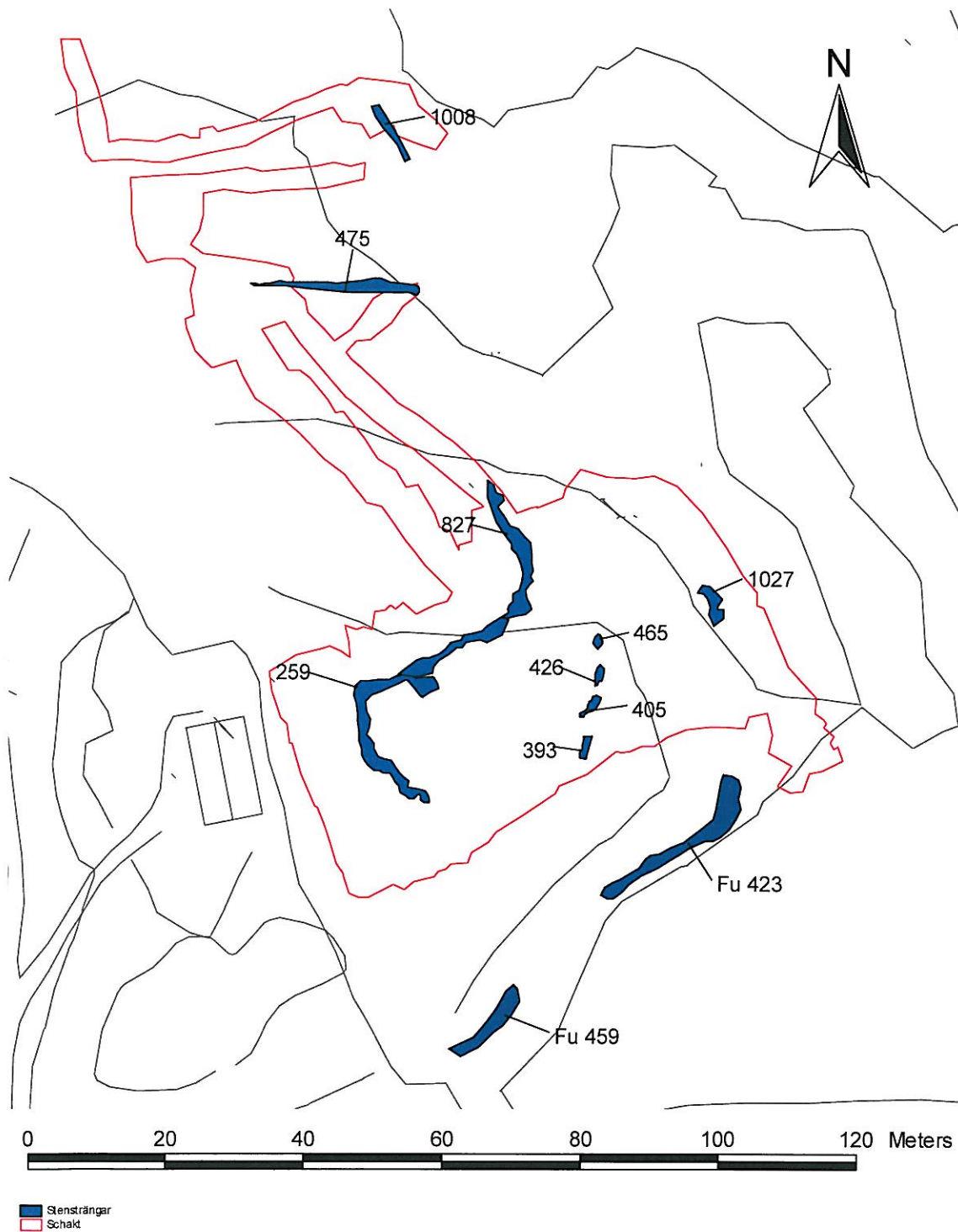

Fig. 16. Plan över stensträngar inom undersökningsområdet.

Stensträngar

Stensträngar utgör lämningar efter olika typer av avgränsningar i det äldre odlingslandskapet. Det kan vara avgränsningen av åkrar, haft funktionen att hålla boskap inom eller utom ett område eller utgjort någon form av gränsmarkering (Gren 1997). På Öland, Gotland och i götalandskapen finns omfattande förhistoriska odlingsmiljöer med stensträngar. I Småland förekommer stensträngar inom röjningsröseområdena men de uppträder i mer begränsad omfattning och utgör sällan sammanhängande system. En typ av avgränsade åkersystem som förekommer i södra Sverige är åkrar med bandparceller. Bandparcellerna består av långsmala åkertegar åtskilda av stensträngar med odlingssten. De brukar dateras till senare delen av järnåldern eller medeltid. I Kronobergs län är förekomsten av bandparceller ganska begränsad (Hansson m fl 2003). I länets östra del finns på några håll bevarade system av bandparceller. I sydvästra delen av länet finns i dag få bevarade områden med bandparceller men de äldre lantmäterikartorna, bland annat från Markarydstrakten, visar att det under 1800-talet fortfarande i hög grad fanns bandparcellsliknande åkerstrukturer kvar (Connelid 1993). Få av dessa har dock bevarats till idag. Vid undersökningen av den tidigare nämnda medeltida skogsgården RAÄ 75, Markaryds socken, kunde man konstatera att gårdens odlingsmark varit indelad i bandparceller.

Eftersom förundersökningen visat att det fanns stensträngar inom undersökningsområdet var en viktig fråga inför slutundersökningen om dessa ingick i några strukturer och hur de förhöll sig till röjningsrösen. Stensträngar förekom både på platån i områdets centrala del och i anslutning till de stenfria odlingsytorna norr och söder om platån (fig 16). En lång sammanhängande stensträng, inmätt som A259, A827 och A1189, markerade gränsen mellan den stenfria ytan norr om platån och platån i centrala del med sina röjningsrösen. En stensträng i områdets norra del, A475, löpte i östvästlig riktning och utgjorde antagligen den norra begränsningen av samma åkeryta. Stenmaterialet var dock delvis grövre i denna stensträng än i A259. På platån i områdets centrala del fanns en stensträng som löpte i nordsydlig riktning. Stensträngen var inte helt sammanhängande och inmättes i sina bevarade sektioner (A393, A405, A426, A465). Längs platåns södra sida fanns en stensträng som undersöktes vid förundersökningen, A423 FU. Denna stensträng låg på kanten av platån och föreföll ha avgränsat odlingsytan på platån åt söder. Tre kolprov togs vid förundersökningen för att datera stensträngen. Tyvärr visade sig två av proven ge mesolitiska dateringar och en datering hörde till sen historisk tid (Ua-21425, 21426, 21427). I områdets norra del fanns även en stensträng, A1008, i anslutning till röjningsröse A1001.

I huvudsak kunde två olika typer av stensträngar särskiljas dels smala, något högre, stensträngar med ett större stenmaterial, dels låga, flacka, men bredare stensträngar med ett mindre stenmaterial. Den förstnämnda typen stensträngar förekom på platån i områdets mitt tillsammans med röjningsrösen, medan den andra typen av stensträngar avgränsade de stenfria odlingsytorna norr om platån. De två typerna av stensträngar verkade alltså vara knutna till två olika odlingsfaser.

Den förstnämnda typen av stensträng utgjordes, som tidigare nämnts, av en fragmentariskt bevarad stensträng som låg i nordsydlig riktning i områdets centrala del (A393, A405, A426, A465). En profil drogs genom denna stensträng i det parti som inmättes som A393, och ett kolprov (KIA 22048) togs från det lager som tolkades som anläggningsfas för stensträngen (fig 17). Det var svårt att hitta synbart stora kolbitar, varför ett jordprov togs som sedan floterades och gav ett antal kolbitar. Kolprovet ¹⁴C-daterades till 1280-1400 e Kr.

Den andra typen av stensträng var främst representerad av den stensträng som avgränsade den stenfria odlingsytan i norr och som inmättes som A259, A827 och A1189. En datering av ett kolprov taget under den flacka stensträngen gjordes redan vid förundersökningen, och gav en datering till 1300-1450 e Kr (Ua-20749). På slutundersökningen snittades två sektioner av denna sammanhängande stensträng och prov för vedarts- samt ¹⁴C-analys togs (fig 19). Stensträngen var flack med ett till två lager sten. Kol plockades från ett av profilsnittet i vad som tolkades som det lager på vilket stensträngen anlades. Från profilsnittet vid A259 daterades ett kolprov (KIA 22049) till 1220-1295 e Kr.

A 393

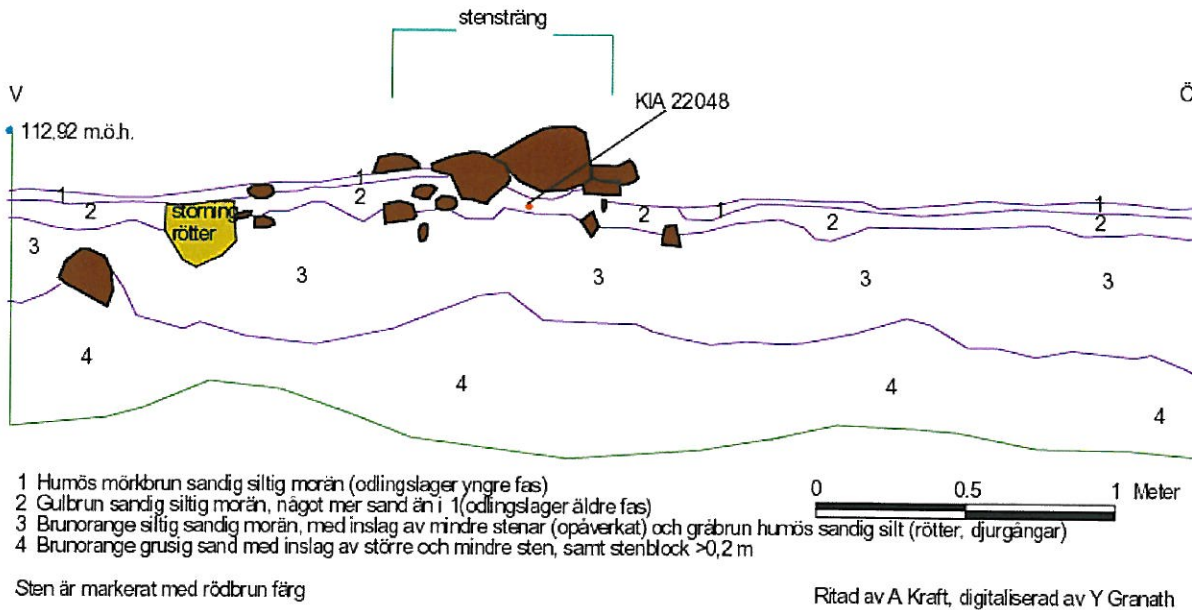

Fig. 17. Profil och lagerbeskrivning över stensträng A393. Kolprov är markerat (KIA).

De två skilda typerna av stensträngar gav intryck av att höra ihop med två olika odlingskedena. Stensträngen inmätt som A393, A405, A426, A465 ligger inom den yta på platån som domineras av röjningsrösen med en inte helt stenröjd odlingsmark omkring. Den andra stensträngen inmätt som A259, A827, A1189 hör samman med den stenfria odlingsytan norr om platån. Den stenfria odlingsytan gav ett intryck av att vara yngre än odlingsytan med röjningsrösen. Detta kunde även bekräfta stratigrafiskt i två sektioner där man kunde se att den flacka stensträngen överlagrade röjningsrösen (se s11). Dateringarna från de båda typerna av stensträngar visar dock inte någon nämnvärd skillnad utan hör i båda fallen till medeltidens mitt. Dateringarna motsäger därför inte att de båda typerna av stensträngar skulle kunna vara samtida men frågan är om detta är troligt? Man kan tolka resultatet på två olika sätt:

- De båda odlingskedena har följt direkt på varandra och båda kan dateras till medeltid. Kolet utgör rester efter röjningsbränning från båda faserna.
- Det äldre odlingskedet hör till medeltid där kolet representerar röjningsbränning. När man senare, vid medeltidens slut eller under tidig modern tid, anlagt de helt stenröjda åkerytorna har man gjort detta utan föregående röjningsbränning. Det kol som hör ihop med den föregående odlingsfasen har då täckts över av de nyare odlingselementen. Den senare odlingen kan då enbart dateras till medeltidens slut eller tiden därefter.

Den senare tolkningen förefaller mest rimlig ur en källkritisk synpunkt. Resonemanget är en konsekvens av det faktum att en datering från anläggningsnivån i ett röjningsröse enbart anger att röjningsröset är yngre än den angivna dateringen.

Sammanfattningsvis kan sägas att de två olika typerna av stensträngar hör ihop med två olika odlingsfaser. Den äldre odlingsfasen, som hör ihop med odlingen med röjningsrösen, kan dateras till medeltid medan den yngre odlingsfasen kan vara medeltida eller senare.

Fig. 18. Stensträng A259, den flackare typen av stensträng på område E4/7. Man kan tydligt se genom stenarnas spridningsmönster att de deponerats uppåt i bild, och att den ärjade ytan skapat en jämnare kant i stensträngens nedre del. Lodfoto av Anders Karlsson.

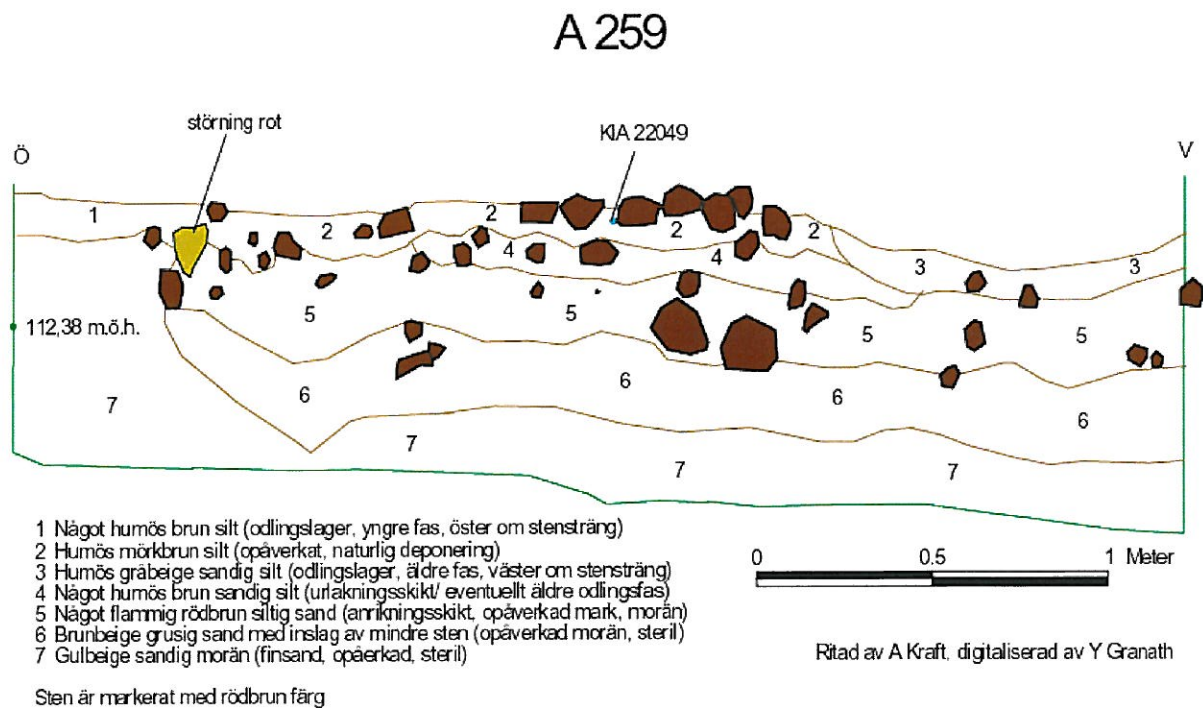

Fig. 19. Profil och lagerbeskrivning över stensträng A259. Kolprov är markerat (KIA).

Diken

Ett par grunda diken påträffades på platån (se fig 5). Benämningen dike är inte nödvändigtvis en korrekt tolkning, det kan även vara frågan om någon form av stig eller ett svagt utformat åkerhak. I undersökningsområdets västra del fanns diket A515. Det hade en längd av närmare 30 m och löpte längs med den låga stensträngen A259 som avgränsade den stenfria odlingsytan. Diket kan därför säkert sägas ha ingått i denna odlingsfas. Inom området med röjningsrösen i undersökningsområdets mitt fanns en annan dikesliknade anläggning A439. Den var 17 m lång och orienterad i nordvästlig-sydöstlig riktning. Diket ligger nära en äldre stensträng men löper inte parallellt med denna utan korsar den delvis. Det är därför svårt att tolka diket som en del av en odlingsstruktur.

Hålvägar

I ett intilliggande skogsbeväxt område väster om undersökningsområdet upptäcktes en ej tidigare registrerad hålväg (se fig 5). Hålvägen, A1175, löper i västnordväst-östsydöstlig riktning, upp mot området med fossil åkermark (se fig. 14). Hålvägar är generellt svåra att datera, då de ofta används under längre tid. Hålvägen sluttar mot väster, är svagt skålformad i tvärsnitt, 1,4-1,8 meter bred, ca. 25 meter lång och 0,2-0,3 meter djup.

Husgrunder?

Vid förundersökningen framkom vissa strukturer som tolkades som möjliga husgrunder. Vid slutundersökningen visade sig en av dessa, FU A1118, vara ett flackt röjningsröse som inmättes som A1017. På platåns södra del, endast en dryg meter öster om A215, hade vid förundersökningen ett kompakt lager påträffats. Vid slutundersökningen rensades en 7,5 x 8 m stor del av lagret fram och lagret mättes in som A1159. Detta undersöktes delvis och visade sig bestå av brunsvart vattenpåverkad silt utan inslag av kulturpåverkan. Lagret var begränsat till en svag sänka i terrängen.

Vid slutundersökningen påträffades en svårbedömd anläggning i slutningen i undersökningsområdets östra del. Här fanns en oregelbunden stenpackning, A898, med en storlek av 3,2 x 4,1 x 2,0 m (se fig. 5). Stenstorleken i packningen varierade mellan 0,05-0,35 m. Ovanpå stenpackningen fanns ett lager med inslag av kol och sot. Stenpackningen hade ett markerat hörn. För att avgöra om det kunde vara frågan om ett golvlager, grävdes en meterruta (R1230) i den östra delen av stenpackningen. Över stenpackningen fanns här det nämnda lagret med inslag av sot och större kolbitar och ett kolprov togs från lagret vilket gav en datering till 1270-1390 e Kr (KIA 22044). Det är svårt att avgöra om denna anläggning hör till de omgivande odlingslämningarna eller om den eventuellt kunde vara en rest av en husgrund. Ett lås av järn påträffades två meter nordöst om anläggningen (F50005). Låsets datering är dock svårbedömd.

Fig. 20: Stenpackningen A898 innehöll inslag av kol och sot. Foto mot väst av Anders Kraft.

Fynd

Undersökning av fossil åkermark brukar vanligtvis inte resultera i särskilt många fynd och de fynd som gjordes verkar framförallt ha att göra med senare verksamhet på platsen. Ett antal keramikskärvor av rödgods hittades på några ställen (F50007, 50008, 50010 och 50011), vilka var av en allmän karaktär för 17-1800-tal (muntlig uppgift Jessica Wennerlund). Tre stycken järnföremål hittades inom undersökningsområdet (F50004, 50005 och 50013), ett fragment av en hästsko, ett lås, samt ett odefinierat föremål. Dessutom hittades ett mynt, ½ skilling kopparmynt (F50012) som dock var för slitet för att man skulle kunna avläsa något årtal. En kvartsbit (F50009), som eventuellt skulle kunna vara slagen hittades i torvlagret på röjningsröset A215. Bedömningen är dock alltför osäker för att kunna verifiera någon typ av aktivitet från stenålder. Vid den föregående utredningen hade ett flintavslag påträffats norr om slutundersökningsområdet men några ytterligare fynd av flinta gjordes inte. (Johansson m fl 1996).

Fyndnummer	Sakord	Material	Antal	Anmärkning	Relation
50004	Hästsko	Järn	1	Halv hästsko	Ytfynd
50005	Lås	Järn/stål	1		Ytfynd
50006	Avslag/avfall	Kvarts	1		A 215
50007	Kärl	Rödgods	4	Invändig glasyr	Ytfynd
50008	Kärl	Rödgods	1	Invändig glasyr	Ytfynd
50009	Skiffer	Lerskiffer	1	Ristade streck?	Ytfynd
50010	Kärl	Rödgods	3	Tjockt gods, bottenfragment?	Ytfynd
50011	Kärl	Rödgods	2	Invändig glasyr	Ytfynd
50012	Mynt	Koppar	1	1/2 skilling, två korslagda pilar	Ytfynd
50013	Föremål	Järn	1	Kraftigt korroderad	Vid A898

Fig. 21. Översikt av de fynd som påträffades under slutundersökningen.

MIKROTOPOGRAFI

Vid slutundersökningen utfördes en så kallad mikrotopografisk inmätning, vilken gick ut på att mäta in tätliggande punkter över ett område för att sedan skapa en tredimensionell terrängmodell över undersökningsområdet. På denna tredimensionella bild applicerades sedan några av de undersökta odlingslämningar som kunde belysa den fossila åkermarkens indelning (figur 22). I det här fallet valdes röjningsrösen och stensträngar ut, eftersom de tydligast markerade de olika typerna av åkermark. Av terrängmodellen framgår kontrasten mellan den äldsta odlingsmarken med röjningsrösen på platån och den yngre stenfria odlingsmarken som begränsas av den sammanhängande stensträngen som löper längs platåns norra och västra sida. En stensträng i den norra delen av undersökningsområdet, intill en mindre höjd, markerar förmodligen avgränsningen av den yngre åkerytan norrut. De tre mindre rösena i det nedre vänstra hörnet i bild hör sannolikt även de till en sen fas av odling knuten till en åkeryta söder och sydöst om platån.

På terrängmodellen applicerades även exponeringen av solljus under olika tider på dygnet, vilket också ger en intressant vinkling av den fossila åkermarkens nyttjande. Den yngre odlingsfasen med sin stenfria yta ligger inte i ett särskilt gynnsamt läge. Platån i undersökningsområdets mitt har däremot varit väl exponerad för solljus, där den äldre odlingsfasen är samlad.

Fig. 22. Terrängmodell över undersökningsområdet. Röjningsrösen är markerade med ljusgrått och stensträngar är markerade med blått. Norr är orienterat i modellens längdriktning åt höger.

VEDART OCH ¹⁴C-ANALYS

Prover för vedarts- och ¹⁴C-analys har i lämpliga startigrafiska lägen valts ut från de undersökta strukturerna. Syftet med kolproverna var att datera röjnings- och brukningsfaser av odlingsmarken. Strategin för att försöka fastställa dessa faser var att dels datera kol från röjningsrösenas eller stensträngarnas anläggningsnivå, och dels att datera kol från den intilliggande odlingsmarken. Kolet taget under röjningsrösen kan ge en datering som visar rösets eller stensträngens maximala ålder. Kolprovet från det intilliggande odlingslagret, som är taget i en öppen kontext, kan vara både äldre och yngre än odlingsmarken. Provet kan därför å ena sidan sägas ha ett lägre källvärde, men å andra sidan kan provet ge möjlighet att datera senare odlingfaser, något som annars ofta kan vara svårt att fastställa. Samma provtagningsstrategi användes vid alla undersökningar av fossil åkermark inom E4-projektet vid Markaryd. Vid undersökningen innebar detta, stratigrafiskt sett, att prover i regel togs från marklagret närmast under torven som bestod av gråbrun, brun eller brunbeige siltig morän. Prover togs på liknande sätt från stensträngar och åkerhak. Odlingslagren inom undersökningsområdet var i regel mycket tunna och utgjorde en begränsad horisont med ett maximalt djupa av 0,1 m mellan det överliggande humusskiktet och den underliggande alven.

På grund av överbelastning på de svenska laboratorierna för vedartsanalys och ¹⁴C-datering har istället andra laboratorier nyttjats. Vedartsanalysen har Thomas Bartholin, Nationalmuséet/NNU i Köpenhamn ombesörjt. Likaså har istället ¹⁴C-analysen utförts av Prof. Dr. Piet Grootes, Leibnizlaboratoriet för åldersbestämning och isotopforskning, Kiel. Kolproven från förundersökningen analyserades av Ångströmlaboratoriet, Uppsala, och vedartsanalysen utfördes då av Ulf Strucke, Riksantikvarieämbetet UV-Mitt. I den följande redovisningen behandlas dateringarna från för- och slutundersökningen i ett sammanhang. Bland de sammanlagt 17 analyserade proven gav fyra stycken mycket sena dateringar och två gav mesolitiska dateringar. Detta bör ses som ett utslag av de förhållandevis svåra provtagningsförhållandena med en mycket tunn odlingshorisont. Vedartsanalysen visade att trädslag och vegetation som bok, ek, björk, pil/sälg/vide, lind, hassel, tall, en och ljung har växt på platsen. Det daterade vedartsmaterialet är dock alltför litet för att dra några slutsatser om den lokala odlingsutvecklingen. Man kan dock lägga märke till att två kolprov av bok daterades till medeltid vilket stämmer väl med andra undersökta lokaler inom E4-projektet. En jämförelse mellan vedarter och daterad ålder kommer att göras i den sammanfattande steg två analysen av E4-projektet vid Markaryd. Det är värt att notera att för de kolprov som utgjordes av ek kan dateringarna ha en avsevärd egenålder.

Lab nr	A nr	Kontext	Vedart	BP-ålder	Kalibrerad ålder 2 Σ	Tidsperiod
Ua-20749	A713FU (A259)	Stensträng	Björk	525+-45	1300-1370 AD (prob 27,7%) 1380-1450 AD (prob 67,7%)	Hög-/senmedeltid
Ua-20750	A963FU (A215)	Röjningsröse	Ek	1095+-45	780-790 AD (prob 1,0%) 820-850 AD (prob 1,4%) 860-1030 AD (prov 93,0%)	Vikingatid
Ua-21425	A423FU	Stensträng	Björk	215+-40	1520-1550 AD (prob 1,7%) 1630-1700 AD (prob 31,6%) 1720-1820 AD (prob 48,0%) 1840-1880 AD (prob 1,7%) 1910-1960 AD (prob 12,4%)	Sen historisk tid
Ua-21426	A423FU	Stensträng'	Tall (kotte)	6355+-50	5480-5210 BC (prob 95,4%)	Mesolitikum
Ua-21427	A423FU	Stensträng	Tall	7430+-50	6420-6120 BC (prob 92,1%) 6170-6160 BC (prob 1,0%) 6140-6110 BC (prob 2,3%)	Mesolitikum
Ua-21428	A1443FU	Stensträng/ stenpackning	Björk	630+-40	1290-1410 AD (prob 95,4%)	Hög-/senmedeltid
KIA 22041	A811	Röjningsröse	Björk	-	>1954 AD	Nutid
KIA 22042	A811	Röjningsröse	Tall	-	>1954 AD	Nutid
KIA 22043	A811	Åkerhak/odlings- mark intill röjningsröse	Ek	1095 \pm 23	894-925 AD (prob 34,0%) 925-932 AD (prob 2,8%) 934-997 AD (prob 58,6%)	Vikingatid
KIA 22044	A898	Stenpackning, husgrund?	Bok	683 \pm 22	1278-1305 AD (prob 62,0%) 1354-1387 AD (prob 33,4%)	Hög-/senmedeltid
KIA 22045	A1040	Röjningsröse	Lind	1603 \pm 26	410-536 AD (prob 95,4%)	Folkvandringstid
KIA 22046	A1040	Åkerhak intill röjningsröse	Ek	1958 \pm 23	19-13 BC (prob 1,9%) 0-86 AD (prob 87,8%) 102-121 AD (prob 5,7%)	Äldre romersk järnålder
KIA 22047	A1040	Odlingmark intill röjningsröse	Björk	825 \pm 27	1163-1172 AD (prob 3,8%) 1180-1274 AD (prob 91,6%)	Tidig-/ högmedeltid
KIA 22048	A393	Stensträng	Björk	666 \pm 30	1282-1326 AD (prob 44,8%) 1347-1392 AD (prob 50,6%)	Hög-/senmedeltid
KIA 22049	A259	Stensträng	Bok	750 \pm 26	1223-1230 AD (prob 3,8%) 1236-1294 AD (prob 91,6%)	Högmedeltid
KIA 22050	A215	Odlingmark intill röjningsröse	Björk	456 \pm 32	1412-1481 AD (prob 95,4%)	Senmedeltid
KIA 22051	A215	Röjningsröse	Ek	950 \pm 27	1022-1074 AD (prob 34,3%) 1076-1159 AD (prob 61,1%)	Vikingatid-tidig medeltid
KIA 22052	A215	Röjningsröse	Björk	-	> 1954 AD	Nutid

Fig. 23. Samtliga ^{14}C -dateringar från för- och slutundersökning E4/7. Kalibrering enligt Stuiver et al. (1998).

DEN FOSSILA ÅKERMARKENS DATERING

Dateringarna från undersökningen, såsom de framgår av tabellen i figur 23, kan grovt indelas i fyra grupper.

- Mesolitiska dateringar
- Dateringar från äldre och mellersta järnålder
- Dateringar från vikingatid till senmedeltid
- Dateringar från sen historisk tid eller nutid

De två mesolitiska dateringarna (Ua-21426, Ua-21427) kommer båda från kol av tall som vid förundersökningen togs under en stensträng i områdets södra del. Kolet bör höra till ett äldre marklager som långt senare överlagrats av stensträngen. Vad kolet härrör från är svårt att säga. Det kan antingen ha sitt ursprung i naturliga skogsbränder eller i mänsklig påverkan. Enstaka mesolitiska dateringar är vanligt förekommande inom områden med fossil åkermark (Lagerås 2000, s 204).

Två av dateringarna hör till romersk järnålder respektive folkvandringstid. Båda kolproven är tagna i undersökningsområdets östra del. Det prov som daterats till folkvandringstid (KIA 22046) togs under ett röjningsröse medan det prov som daterades till äldre romersk järnålder (KIA 22045) togs i den intilliggande åkermarken. Den äldsta av de två dateringarna är gjord på kol av ek. Provet kan därför ha en hög egenåldern vilket i detta fall dock är av mindre betydelse. Eftersom det enbart rör sig om två

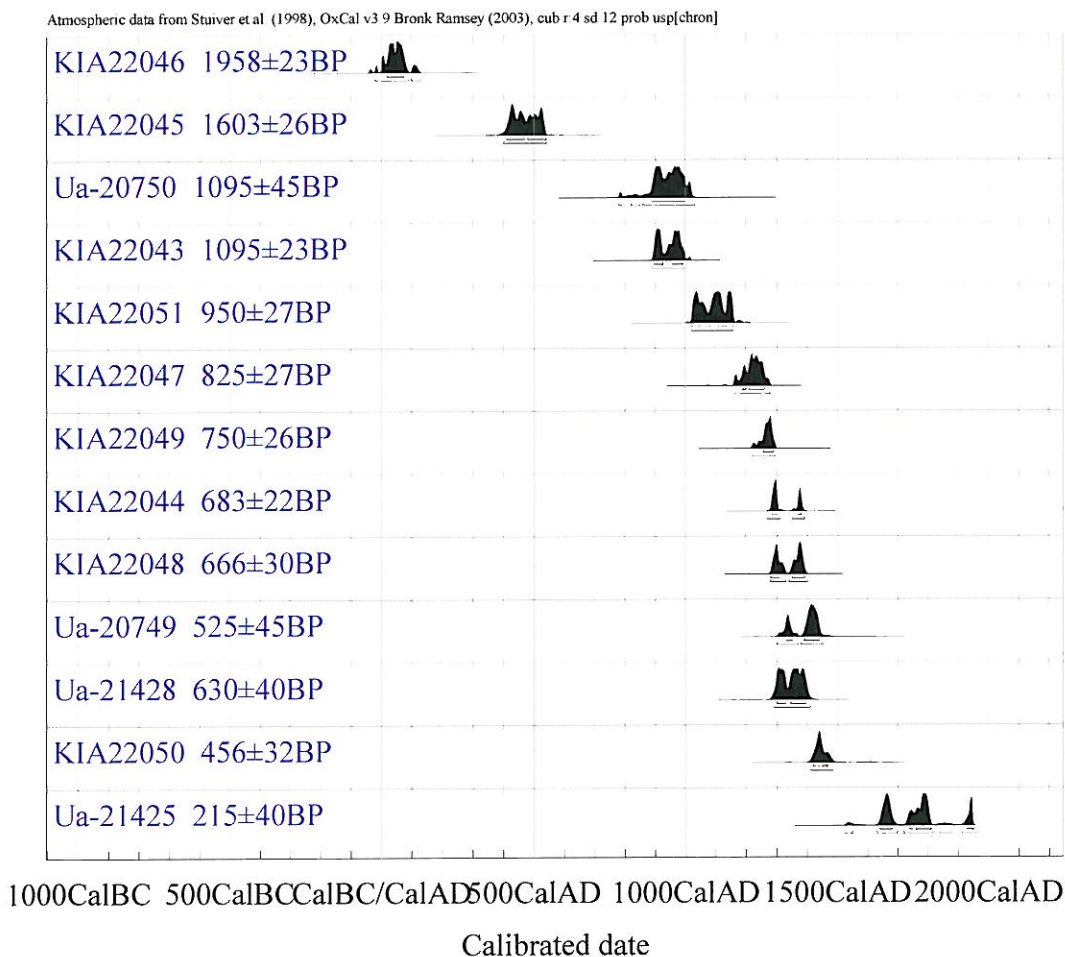

Fig. 24. Diagramsekvens för ^{14}C -dateringar från för- och slutundersökning. De två mesolitiska dateringarna samt tre nutida dateringar är ej medtagna i diagrammet. Oxcal v3.9.

dateringar, som dessutom antagligen inte bör vara från en samtida verksamhet, är det svårt att veta vad de egentligen representerar. De kan utgöra kol från en första odlingsfas men de skulle även kunna utgöra spår av en röjning för bete. Med tanke på att flera röjningsrösen från de tidigare undersökta mindre områdena med fossil åkermark har dateringar från romersk järnålder och framåt förefaller en tidig datering av odlingsmarken inte orimlig (Nylén 2003, Kraft 2004). Beläggen från denna undersökning är dock alltför svaga för att man tydligt ska kunna koppla dateringarna till den äldsta stenröjningen i området. Dateringarna kan ses som exempel på en ökad mänsklig påverkan under järnålder, antagligen främst i form av bete, men möjligen även i form av odling.

Huvuddelen av dateringarna faller inom perioden 800 till 1500 e Kr, det vill säga vikingatid och medeltid. Det är dessa dateringar som tydligt hör samman som visar på den fossila åkermarkens egentliga anläggnings- och brukningstid. De tre äldsta dateringarna i denna grupp ligger inom tidsspannet 780 till 1160. Samtliga dessa dateringar är dock gjorda på kol från ek vilket innebär att kolproven kan ha hög egenålder. Det är därför möjligt att dateringsbilden blir något för bred och att de vikingatida dateringarna egentligen representerar en röjning under tidig medeltid. Även om man inte kan utesluta att stenröjningen påbörjats redan under vikingatid förefaller det därför mest sannolikt att den huvudsakliga röjningsfasen hör till medeltid. Dateringarna är tidsmässigt förhållandevis jämnt fördelade, möjligen med en viss övervikt för dateringar till 12-1300-tal. Den yngsta dateringen är från senmedeltid, 1412-1481 (KIA 22050).

Den sista gruppen dateringar utgörs av fyra dateringar från sen historisk tid eller nutid. Det förefaller inte som om dessa dateringar är ett utslag av en fortsatt kontinuerlig odling. Någon form av fortsatt odling kan ha funnits men stenröjning och röjningsbränning verkar ha upphört efter senmedeltid. Vad de yngsta dateringarna representerar är oklart. De verkar dock inte höra ihop med lämningarna efter den fossila åkermarken.

Utifrån dateringarna kan man alltså fastställa den fossila åkermarkens huvudsakliga tillkomst till medeltid även om en tidigare odling inte kan uteslutas. Frågan är dock om man kan urskilja några faser inom denna tidsperiod och i synnerhet om man kan datera de två olika typer av odlingsmark som tydligt framträder i området. Utifrån den fossila åkermarkens struktur har vi tidigare gjort antagandet att röjningsrösen på platån i undersökningsområdets mitt är spår efter en äldre odlingsfas medan den stenfria ytan norr och väster om platån är spår efter en yngre odlingsyta. Detta kunde även styrkas stratigrafiskt eftersom den flacka stensträngen som anslöt till den stenfria odlingsytan på två ställen överlagrade röjningsrösen. Trots detta är det inte helt okomplicerat att jämföra dateringarna från dessa båda odlingsfaser.

Om man ser till röjningsrösenas datering så kan man konstatera att det enbart är ett röjningsröse, det stensättningslika röjningsröset A215, som är säkert daterat. Från röset daterades två kolprov av ek till 780-1030 respektive 1022-1159 e Kr (Ua-20750, KIA 22051). Det förefaller därför rimligt att datera A215 till tidig medeltid. Dateringarna från ett annat röjningsröse A811 misslyckades och gav sena dateringar medan dateringen från A1040 var från folkvandringstid. Detta är i och för sig möjligt att rösets anlagts under folkvandringstid, men utifrån dateringsbilden i helhet förefaller det osäkert. Den stensträng med större stenstorlek, A393, som bedömdes höra ihop med röjningsrösenas daterades till 1282-1392 e Kr.

Flera dateringar gjordes på kol från den flacka stensträng som avgränsade den stenfria odlingsytan norr och väster om platån. På två olika ställen togs kolprov under den låga stensträngen. Dessa gav dateringar till 1223-1294 (KIA 22049), 1300-1450 (Ua-20749). Dateringarna, som gjordes på kol från björk och bok, hörde alltså till den ungefärliga perioden 1200 till 1450.

Som nämnts tidigare analyserades även kolprov från odlingsytorna, både från den stenfria odlingsytan och ytan med röjningsrösen. Tanken med dessa dateringar var att man eventuellt skulle kunna fånga upp en senare fas av fortsatt odling efter det att man slutat anlägga nya röjningsrösen eller stensträngar. Dessa dateringar visade dock en stor bredd och några dateringar som var yngre än de från odlingslämningarnas anläggningsfas framkom inte. Exempelvis kan nämnas att ett kolprov av ek från

den stenfria norra odlingsytan (KIA 22043) gav en datering till vikingatid och ett annat kolprov från den stenfria ytan öster om gav undersökningens äldsta datering till romersk järnålder (KIA 22046). Det förekom flera dateringar från medeltid i odlingsytorna men däremot inte några från senare perioder. Dateringarna ger därför bara en generell bild av odlingen och säger inte särskilt mycket om dateringen av de två olikartade odlingsytorna.

Den sammantagna bilden av dateringarna från de två olika odlingsfaserna är att den äldre odlingsfasen med röjningsrösen och delvis stenröjd odlingsmark kan ungefärligen dateras till perioden 1000-1400. De låga, flacka stensträngar som avgränsar de stenfria odlingsytorna har däremot gett dateringar till perioden 1200 till 1450.

Man kan i huvudsak försöka förklara dateringsbilden på två olika sätt:

- De två odlingsfaserna är från en delvis samtida odling även om odlingsytan med röjningsrösen är äldst. Man antar då att kolet under de låga stensträngarna anger den yngre odlingsytans ålder.
- Den stenfria ytan har anlagts efter odlingen med röjningsrösen. Då man lagt upp de låga stensträngarna längs med odlingsytan har äldre kol täckts över. Denna sena röjning kan ha genomförts utan någon föregående avbränning vilket kan innebära att nytt kol inte tillförts. Man antar då att kolet under de låga stensträngarna i huvudsak härrör från den tidigare odlingsfasen och inte är samtida med den yngre.

Det råder alltså en viss osäkerhet om dateringen av den stenfria odlingsytan och det förefaller mest rimligt att nöja sig med att den är yngre än odlingsytan med röjningsrösen. Om den senare odlingsfasen är medeltida eller senare odling går inte att säkert fastställa. Utifrån kartmaterialet vet vi dock att denna odling hade upphört vid 1800-talets mitt.

De medeltida odlingslämningarna kan antagligen sättas i samband med att Brånhult etableras som gård. Redan i byns namn finns en angivelse av platsens karaktär där *bråne* har betydelsen svedja (Pamp 1988, s 90). I jordeboken från 1559-60 bestod Brånhult enbart av en gård men vid det laga skiftet hade byn utökats till tre gårdar. Byn ligger på den äldsta kartan från 1858 på samma plats som idag, ca 700 m söder om undersökningsområdet. Vi vet inte var den medeltida gården kan ha legat men det förefaller inte osannolikt att den haft samma läge som dagens bebyggelse. Den undersökta fossila åkermarken ligger inom det som före laga skifte var äng inom byns inägomark. Det är dock svårt att veta om odlingen kan ha ingått i den medeltida gårdens permanenta odlingsmark eller i någon form av mer halvpermanent utmarksodling. När odlingen upphört är som sagt svårt att avgöra, kanske hör det samman med den förändring som enheten genomgår någon gång efter 1559-60 då en gård förvandlas till tre.

Det är möjligt att Brånhult etablerats på ett liknande sätt som den närbelägna medeltida gård på Bergs utmark som undersöktes vid RAÄ 75 i Markaryds sn. Denna gård hade anlagts under 1200-talet då man i ett och samma skede anlade odlingsmark, uppförde en gårdsbyggnad och inledde en omfattande järnframställning. Till skillnad från Brånhult övergavs dock denna gård redan tidigt varefter platsen sedan låg obrukad. Troligen kan gården på Bergs utmark ge en bild av hur många av de nya gårdarna såg ut som etablerades i skogslandet under medeltid. Den fossila åkermarken vid Brånhult och vid RAÄ 75 är de bästa exemplen på medeltida odling som framkommit vid E4 undersökningarna vid Markaryd och de utgör en viktig del i tolkningen av traktens odlingshistoria och bebyggelseutveckling.

SAMMANFATTNING

Smålands museum har på uppdrag av Vägverket, Region Sydöst, genomfört en arkeologisk slutundersökning av en fornlämningslokal, RAÄ 65, i Markaryds socken. Fornlämningslokalen bestod huvudsakligen av fossil åkermark med lämningar som röjningsrösen, stensträngar, åkerhak, terrasskanter, diken samt odlingsytor. Beteckningen RAÄ 65 står egentligen för den stensättningsliknande lämning som låg i områdets mitt. Fornlämningslokalen, som sedan tidigare utredningar har benämnts område E4/7, låg på fastigheten Brånhult 1:5 i Markaryds socken. Undersökningen har föranletts av väg E4:s utbyggnad till motorvägsstandard.

I det äldre kartmaterialet kan man se att den fossila åkermarken i område E4/7 vid 1800-talets mitt utgjordes av ängsmark inom Brånhults inägor. Inom undersökningsområdet visade det sig finnas två olika typer av odlingslämningar. I områdets centrala del fanns röjningsrösen omgivna av odlingsytor som var stenröjda men som fortfarande innehöll en hel del sten. Här fanns även en stensträng som var uppbyggd av större stenmaterial. Odlingsytan föreföll vara ett typiskt odlingsområde av hackerörstyp. Gränsande till detta odlingsområde fanns även helt stenfria odlingsytor som avgränsades av flacka sammanhängande stensträngar uppbyggda av ett mindre stenmaterial. Dessa stensträngar överlagrade i vissa fall röjningsrösen vilket visade att de stenfria odlingsytorna bör vara yngre än odlingsmarken med röjningsrösen. Den stensättningsliknande anläggning som var registrerad som RAÄ 65 undersöktes i plan och man kunde fastställa att den inte var en grav utan ett röjningsröse.

Kolprov för ¹⁴C-datering togs både från röjningsrösen och stensträngar och i de olika odlingslagren. Huvuddelen av dateringarna låg i perioden vikingatid till sen medeltid. De vikingatida dateringarna var gjorda på kol från ek och det är därför möjligt att kolets egenålder kan ge en alltför bred dateringsbild. Det förefaller rimligt att dessa dateringar i huvudsak representerar en odlingsverksamhet från tidig medeltid till senmedeltid. Dateringen av den senare odlingsfasen är svår att fastställa. De stenfria odlingsytorna kan ha anlagts under medeltid eller senare. Det förekom även några äldre dateringar, förutom två mesolitiska dateringar fanns även en datering till romersk järnålder och en till folkvandringstid. Dateringarna är alltför få för att man ska kunna anta att det funnits en tidig odlingsfas. De visar dock på någon form av utnyttjande av området redan under tidigare delar av järnåldern.

Sammanfattningsvis kan sägas att den fossila åkermarken i huvudsak har anlagts under medeltid antagligen i samband med att Brånhult tillkommer som enhet. Det finns dock indikationer på att man utnyttjat området för bete eller odling även under järnålder. Resultaten från undersökningen kommer att analyseras tillsammans med resultaten från övriga undersökningar av fossil mark i Markarydsområdet.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens diariernr:	431-4192-01
Smålands museums diariernr:	110-287/03
Landskap:	Småland
Län:	Kronoberg
Kommun:	Markaryd
Socken:	Markaryd
RAÄnr:	RAÄ 65 (utgår som stensättning) fossil åkermark
Fastighet:	Brånhult 1:5
Topografisk karta:	4D SV Markaryd
Ekonomisk karta:	4D1c Hulabäck
Koordinatsystem:	Rikets nät, X62585, Y13625
Inmätning:	RT 01 5 gon väst. Höjd RH 90, ingen reduktion.
Undersökningstyp:	Särskild arkeologisk undersökning
Orsak till undersökningen:	Vägbyggnation
Fornlämningstyp:	Fossil åkermark
Uppdragsgivare:	Vägverket Region Sydöst
Ansvarig institution:	Smålands museum
Vedartsanalys:	Thomas Bartholin, Nationalmuséet/NNU, Köpenhamn
¹⁴ C-analys:	Prof. Dr. P.M. Grootes, Leibniz Labor für Alterbestimmung und Isotopenforschung, Christian- Albrechts-Universität, Kiel
Fältarbetsperiod:	2/6-11/7 2003
Personal:	Antikvarie Susanne Pettersson, antikvarie Anders Kraft, antikvarie Johan Åstrand, antikvarie Ylva Granath, amanuens Anders Karlsson, amanuens Kurt Rönnkvist, amanuens Heléne Gustavsson, Smålands museum. Dessutom medverkade Inge Svensson från Inge Svenssons maskin.

Fältarbetshandlingar förvaras i Smålands museums kulturmiljöavdelnings arkiv.

REFERENSER

Brynielsson, M., Pettersson, S. (i manus). Arkeologisk förundersökning. Fossila odlingslämningar i Markaryd. RAÄ 76. Markaryds socken, Markaryds kommun, Kronobergs län.

Connelid, P. 1993. Rapport över upprättandet av historiska kartöverlägg för planerad utbyggnad av E4:an genom Kronobergs län- oktober 1993. Sträckan Strömsnäsbruk-länsgränsen. (Utredningsunderlag)

Gren. Leif. 1997. Fossil åkermark. *Fornlämningar i Sverige 1*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Hansson, M. & Svensgård, J. 1994. Kulturmiljöutredning Väg E4 och väg 117, Markaryds och Traryds socknar, Markaryds kommun, Kronobergs län. *Smålands museum Kulturhistorisk undersökning 36*. 1994.

Hansson, M., Persson, C. & Åstrand, J. 2002. Vetenskapligt program för arkeologiska undersökningar i samband med ombyggnaden av väg E4 och väg 117 förbi Markaryd, delen Strömsnäsbruk – länsgränsen, Markaryds kommun. Etapp I. *Smålands museum rapport 2003:56*.

- Högrell, L. 2002. Åkern och evigheten. *Tidskrift – arkeologi i sydöstra Sverige* 2002:2.
- Johansson, C., Fredman, P.-O. & Hallgren, A.-L., 1996. Arkeologisk utredning 2b. E4 förbi Markaryd och väg 117, delen Åmot-Fjärholma. Markaryds sn, Småland. *Arkeologikonsult utredningsrapport* 1996:9.
- Klang, L. 1980. Sävsjö och Granhult i Uppvidinge härad - exempel på fossila kulturlandskap. *Kronobergsboken 1979-80*.
- Kraft, A. 2004. Särskild arkeologisk undersökning. Fossil åkermark i Traryd. E4/28 och E4/30:II, Gräsholma 4:6, 4:17, Klint 2:38. Traryd socken, Markaryds kommun, Kronobergs län, Småland. *Smålands museum rapport* 2004:8.
- Lagerås, P. 2000. Järnålderns odlingsystem och landskapets långsiktiga förändring. I: Lagerås, P. (red.) *Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland. Tio artiklar från Hamnedaprojektet* Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter No 34. Lund
- Larsson, A.-C. 2004. Järnframställningsplats vid Ulvaryd. Särskild arkeologisk undersökning. RAÄ 69. Ulvaryd 6:1, Markaryds socken, Kronobergs län. *Smålands museum rapport:2004:12*
- Larsson, L.-O., (I manus). Gårdar mark och skog i sydvästra Sunnerbo under medeltid och 1500-tal.
- Nylén, A. 2002. Angående förundersökning inom fornlämning RAÄ 75, Berg 1:3, Markaryds socken och kommun, Kronobergs län. Preliminära resultat. Smålands museum. Yttrande 2002-02-14.
- Pamp, B. 1988. Ortnamnen i Sverige. *Lundastudier i Nordisk språkvetenskap serie B nr 2*.
- Pettersson, S. & von der Luft, M. 2003. Arkeologisk förundersökning. Markaryd RAÄ 65, 66 och 67. Småland, Kronobergs län, Markaryds kommun, Markaryds socken, Brånhult 1:5. *Smålands museum rapport* 2003:32.
- Skoglund, P., Thorén, H., Torstensdotter Åhlin, I. & Regnell, M. 1997. Arkeologisk förundersökning, E4, Hjulsnäs-Herrabacken, Småland, Ljungby kommun, Hamneda socken. Riksantikvarieämbetet, *Rapport UV Syd* 1997:26.
- Svanberg, F. 2000. Gravar i röjningsröseområden- De förmodade gravarna inom Hamneda RAÄ 77 och problematiken kring röjningsröseområden och gravar i södra Sverige. I: Lagerås, P. (red) *Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland. Tio artiklar från Hamnedaprojektet*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar Skrifter No 34. Lund.
- Wallin, L. 1993. E4 och "Volvoleden". Arkeologisk utredning. *Riksantikvarieämbetet UV-Syd*.
- Wallin, L. 1996. Arkeologisk utredning 2a. Småland, väg E4 delen förbi Markaryd, väg 117 delen Åmot - Fjärholma, Markaryds socken, Markaryds kommun, 1995 – 1996. *Rapport 1996:1. Riksantikvarieämbetet, Byrån för arkeologiska undersökningar, UV Syd*.

Övriga källor

- Storskifteskarta Brånhult 1858, Markaryds sn. F49-4:1858
 Wennerlund, J. Muntlig uppgift, yttrande om keramik.

BILAGA

ANLÄGGNINGSLISTA E4/7, RAÄ65, SLUTUNDERSÖKNING

Anl nr	Anl typ	I Plan (m i diam.)	I profil (djup/fjocklek i m)	Fyllning	Kommentar
215	Röjningsröse	Rund/oregelbunden, 7,4	Flack, 0,1-0,2	0,1-0,3 m st. stenar. Lager 1 humös gråbrun sandig silt, lager 2 humös brun sandig silt	Registrerad som osäker stensättning, RAÄ 65. Vid FU A963. Halva röset grävt i två spegelvända kvadranter
241	Röjningsröse	Rund/oval, 3,8-4,5	Flack, 0,05-0,25	1-2 lager sten	Ej undersökt
259	Stensträng	Ojämna kanter, 1-3 bred	Flack, 0,1-0,2	1-2 lager sten, lager 1 humös mörkbrun silt, lager 2 något humös brun sandig silt	Stensträng profilsnittad. Samma som A827 och A1189. Avgränsar åkeryta åt Ö.
371	Röjningsröse	Oregelbunden, 2	Välvd, 0,3	Ingen fyllning, stenar 0,2-0,5 m stora	Ej undersökt
393	Stensträng	Jämna kanter, 1 bred	Kompakt, välvd, 0,3	0,1-0,4 m st. stenar, lager 1 humös mörkbrun sandig silt, lager 2 gulbrun sandig silt	Stensträng profilsnittad. A393, A405, A426, A465 del av samma stensträng
405	Stensträng	Jämna kanter, 1-1,3 bred	Kompakt, välvd, 0,3	0,1-0,4 m st. stenar	Ej undersökt. A393, A405, A426, A465 del av samma stensträng
426	Stensträng	Jämna kanter, 1-1,2 bred	Kompakt, välvd, 0,3	0,1-0,4 m st. stenar	Ej undersökt. A393, A405, A426, A465 del av samma stensträng
439	Dike?	Variande bredd, 0,4-0,8	Svagt skålformad, 0,1	Lager 1 humös gråbrun sandig silt, lager 2 humös brunbeige sandig silt	Dike profilsnittat
465	Stensträng	Jämna kanter 1-1,1 bred	Kompakt, välvd, 0,3	0,1-0,4 m st. stenar, lager 1 humös gråbrun sandig silt, lager 2 humös mörkbrun sandig silt	Stensträng profilsnittad, A393, A405, A426, A465 del av samma stensträng
475	Stensträng	Bred i öster, avsmalnande till en "svans" i väster	Välvd i öster, övergår till att bli mer flack i väster, 0,3-2,1	0,05-0,15 m st. stenar i den smala delen, 0,1-0,25 m st. stenar i den breda delen, lager 1 humös gråbrun silt, lager 2 humös brun sandig silt	Stensträng som verkar vara tillkommen under två faser, kan ev. avgränsa åkeryta mot N
515	Dike?	Bredd 0,5-0,6	Svagt skålformad, 0,1	Lager, humös gråbeige sandig silt	Kan ev. utgöra ett svagt utformad åkerhak

Anl nr	Anl typ	I Plan (m i diam.)	I profil (djup/tjocklek i m)	Fyllning	Kommentar
811	Röjningsröse	Oregelbunden, 2,4	Flack, 0,2-0,3	0,1-0,5 m st. stenar, lager 1 brun silt, lager 2 blandning mellan brunröd grusig silt och brungull/beige siltig grusig sand.	Profilsnittad i långprofil
827	Stensträng	Ojämna kanter, 1-3 bred	Flack 0,1-0,2	1-2 lager sten, lager 1 humös mörkbrun silt, lager 2 brunröd grusig siltig sand	Samma stensträng som A259, A1189, begränsar åkeryta norr om plata
874	Åkerhak	Jämn kant, 0,4-0,5 bred	Svagt stegformad, 0,05-0,1	Odlingshorisont, gråbeige silt	Löper längs N och V sidan av A827, A1189 och A259
889	Röjningsröse	Rund/oregelbunden, 2	Flack, 0,1-0,2	0,15-0,3 m st. stenar	Ej undersökt
898	Golvnya?	Oregelbunden, 3,2x4,1x2	Flack yta, 0,1-0,2	0,05-0,35 m st. stenar, kol-/sofbemängd (i provruta), lager av rödbrun silt, undergrund av gul sand	Stora kolbitar i provruta, stenpackning
914	Stenpackning	Oregelbunden, hörn mot NO 0,1-0,2	Flack konstruktion, 0,1	0,1-0,2 m st. stenar	Kan ev. markera hörn A898
1001	Röjningsröse	Rund/oregelbunden, 3,6-4	Flack, 0,2-0,3	0,1-0,5 m st. stenar	Ej undersökt
1008	Stensträng	Jämna kanter, 0,8-1,2	Välvd, 0,2-0,25	0,1-0,6 m st. stenar, lager 1 humös brungrå silt, lager 2 gulbeige siltig sandlins	Stensträng sammanfaller ev. med terrasskant/åkerhak
1017	Röjningsröse	Rund/oregelbunden, 5,0	Flack, 0,1-0,2	2 st. stenmaterial i fyllningen, dels ett grövre med 0,2-0,5 m st. stenblock, dels ett mindre stenmaterial uppkastat i den centrala delen av röset, med 0,05-0,15 m st stenar.	Ej undersökt
1027	Stensträng?	Ojämna kanter, 1,2-2 bred	Flack, 0,1-0,2	Delvis övertorvat, svårt att avgränsa anläggningen stenmaterial 0,1-0,3 m st. stenar	Ej undersökt
1040	Röjningsröse	Rund/oregelbunden, 3,7	Flack, 0,1-0,2	0,05-0,3 m st. stenar, fyllning brunbeige sandig silt	Undersökt med långprofil
1050	Röjningsröse	Rund, 2,0	Välvd, 0,3-0,4	0,02-0,15 m st. stenar, i princip delvis storgrusigt material	Registrerat, ej undersökt, hör troligen till sen brukningsmark söder om röset

Anl nr	Anl typ	I Plan (m i diam.)	I profil (djup/tjocklek i m)	Fyllning	Kommentar
1057	Röjningsröse	Oval, 2,1x3,2	Välvd, 0,3-0,4	0,02-0,15 m st. stenar, i princip delvis storgrusigt material	Ej undersökt, kan höra till sen brukningsmark söder om röset
1066	Röjningsröse/stensträng?	Oregelbunden	Flack, svagt välvd, höjd ej mätt	Övertorvad, något större stenmaterial än i A 1050 o A 1057 skymtar bitvis i ytan	Svår att avgränsa, större röjningsröse, eller bred stensträng, utanför arbetsområdet, ej undersökt
1077	Röjningsröse	Oval, 1,2x2,6	Något välvd, 0,2-0,3	Övertorvad, dock skymtar ett mindre stenmaterial likt det i A 1050 o A 1057	Övertorvad, tillhör ev senare åkermark i söder, utanför UO
1175	Hålväg	Rektangulär, 25x1,4-1,8	Svagt skålformad, 0,2-0,3		Ej undersökt, utanför UO
1159	Naturligt lager i våtmark	7,5x8 (ej avgränsad söderut)	Lager 0,02-0,05	Humös fuktig brunsvart silt, unken doft.	Utgår, naturligt tillkommen i mindre svacka
1189	Stensträng	Ojämna kanter, 1-2,5 bred	Flack, 0,1-0,2	1-2 lager sten, lager 1 humös mörkbrun silt, lager 2 något humös brun sandig silt	Samma stensträng som och A827, A259. Begränsar åkeryta norr om plåtå

